

A közigazgatási bírászkodás története Csehszlovákiában 1918–1939 között

ERIK ŠTENPIEN

Dialog Campus

A KÖZIGAZGATÁSI BÍRÁSKODÁS TÖRTÉNETE
CSEHSZLOVÁKIÁBAN 1918–1939 KÖZÖTT

Erik Štenpien

A KÖZIGAZGATÁSI
BÍRÁSKODÁS TÖRTÉNETE
CSEHSZLOVÁKIÁBAN
1918–1939 KÖZÖTT

DIALÓG CAMPUS KIADÓ ❖ BUDAPEST, 2019

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében került kiadásra.

Szakmai lektor
Prof. Dr. Révész T. Mihály

© Erik Štenpien, 2019
© Dialóg Campus Kiadó, 2019

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

1. A CSEHSZLOVÁK KÖZIGAZGATÁSI BÍRÁSKODÁS ELŐZMÉNYEI	9
1.1. Az osztrák minta alkotmányos alapjai	9
1.2. Az októberi törvény rendelkezései	14
1.3. A bécsi Közigazgatási Bíróság hatásköre	16
1.4. A Közigazgatási Bíróság összetétele	18
1.5. A Közigazgatási Bíróság előtti eljárás	20
2. A CSEHSZLOVÁK LEGFELSŐBB KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG TÖRVÉNYES ALAPJAI	25
2.1. A csehszlovák állam megszületése	25
2.2. A Csehszlovák Közigazgatási Bíróság megalapítói	28
2.2.1. Ferdinand Pantůček	28
2.2.2. Emil Hácha	30
2.2.3. Munkatársak	34
2.3. A novemberi törvény	37
2.4. A Legfelsőbb Közigazgatási Bírósággal összefüggő bíróságok jogszabályzata	42
2.5. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első teendői	50
2.6. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló új törvény	51
3. A LEGFELSŐBB KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA	59
3.1. A bíróság összetétele	59
3.2. Az eljárás	62

3.2.1.	A közigazgatási hatóság előtti eljárás	62
3.2.2.	A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság eljárása	66
4.	KITEKINTÉS: A LEGFELSŐBB KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG HATTYÚDALA	69
4.1.	A második világháború éve	69
4.2.	A világháború utáni évek	71
	FELHASZNÁLT IRODALOM	75
	Monográfiák, könyvek	75
	Bírósági határozatok tárai	77
	Tanulmányok	78
	Internetes források és CD-ROM-ok	79
	Levéltári anyag	79

„Minthogy bizonyos halfajok jelenléte a folyókban a víz minőségének kimutatója, úgyszintén a közigazgatás önálló bírósági ellenőrzésének állapota és működőképessége a demokrácia és jogállam állapotának megbízható jelzője.”¹

---

¹ MAZANEC, Michal (2013): *Nejvyšší správní soud: historie*. Elérhető: www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174 (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.)

1. A CSEHSZLOVÁK KÖZIGAZGATÁSI BÍRÁSKODÁS ELŐZMÉNYEI

1.1. Az osztrák minta alkotmányos alapjai

A 19. század első felében a Habsburg Monarchia cseh tartományában már megindultak a közigazgatási bíróság megalapítását célzó kezdeményezések. E törekvéseket az a gondolat ösztönözte, hogy a jog mindennemű megsértéséről önálló bíróságoknak kell döntenie. Az akkori társadalmi körülmények viszont még nem kedveztek a közigazgatási bíróság megalapításának. E helyen kell megemlíteni az 1848-as kreamsieri alkotmánytervezetet, amely a közigazgatási bírászkodás megalakulásának elképzelését elsőként vetette fel. Az alkotmány tervezete azt a követelményt tartalmazta, „hogy a közigazgatási hatóság által megsértett jog rendes bíróság útján orvosolható legyen”.² A kreamsieri gyűlést azonban feloszlatták, ami a tervezet bukását jelentette.

I. Ferenc József 1849 elején a kreamsieri gyűlés államcsínyszerű feloszlatásával egy időben hirdette ki a birodalom népeire oktrojált, úgynevezett olmtüzi alkotmányát. Az alkotmány, amely az osztrák oktatási miniszter szerint valójában Felix Stadion belügyminiszter alkotmányaként is elhíresülhetett volna, 1849. március 4-én kelt, és március 7-én hozták nyilvánosságra.³ A birodalmi alkotmány XII. fejezete szólt ugyan a bírói hatalomról, a közigazgatási bírászkodásról azonban nem tett külön említést. A 99. szakasz lakonikus megfogalmazásában a kortársi közvélemény azt olvashatta, hogy „a bírói hatalmat a bíróságok önállóan gyakorolják”. A 102. szakasz pedig a polgári alkotmányosság fontos elvét rögzítve szögezte le: „Az igazságszolgáltatás és közigazgatás elválnak, és egymástól függetlenek lesznek. A közigazgatási és törvényszéki hatóságok közti

---

² MAZANEC, Michal (1996): *Správní soudnictví*. Praha, Linde. 27.

³ MALÝ, Karel et al. (1999): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde. 181.

illetőségi összeütközések felett a törvény által meghatározandó hatóság fog ítélni.”

Az 1851. december 31-én kibocsátott szilveszteri pátens hatályon kívül helyezte az olmtüzi alkotmányt. Ezek értelmében az elsőfokú bírászkodást ismét a közigazgatással együtt gyakorolták,⁴ s az ítékezés csak a bírósági tanácsok esetében és másodfokon különült el. A szilveszteri pátens a neoabszolutista rendszert leplezetlen formában hívta életre.⁵

A porosz–osztrák háború 1866-ban Ausztria vereségével zárult, ami nagy mértékben legyengítette a Monarchiát. A bécsi kormány most már nem volt képes ellenállni a magyarok közjogi reformot követelő igényeinek. 1867 első heteiben a Bécs és Pest között már jó ideje folyó tárgyalásokon áttérés született. Ekkor több rendkívül fontos esemény is bekövetkezett. Ám ezek között is a leglényegesebb, hogy létrejött a kétközpontú birodalom, amely az államtudomány szemszögéből a *réalunió egyes elemeit tartalmazó perszónalunióként írható le*.⁶

Az 1867-es osztrák–magyar megegyezést követően az addigi közös állam a következő két részre tagozódott:

- Ciszlajtánia (hivatalos elnevezése: A birodalmi tanácsban képviselt királyságok és tartományok). Ezt az országrészt időnként – egyébként helytelenül és pontatlanul – Ausztriaként is aposztrofálják.
- Transzlajtánia (Magyar Királyság), vagy másként formulázva: a Magyar Szent Korona országai.

E két entitást részben a Lajta folyó választotta el egymástól. A közös állam hivatalos elnevezése – az Osztrák–Magyar Monarchia – egyébként Ferenc József tollából származott, aki legelőször az 1868 novemberében kelt császári kéziratában használta ezt az elnevezést.⁷

Éppen ebben az időben születtek meg az osztrák közigazgatási bírászkodás alkotmányos alapjai. Ezzel kapcsolatosan szükséges néhány szót szólni Ciszlajtánia úgynevezett decemberi alkotmányáról. A magyar részről elfogadott kiegyezési törvénycikkek mellett ugyanis osztrák

⁴ Lombardia és Velence kivételével.

⁵ MALÝ, Karel et al. (1999): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde. 182.

⁶ VOJÁČEK, Ladislav – SCHELLE, Karel – KNOLL, Vilém (2010): *České právní dějiny*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 230.

⁷ MALÝ, Karel et al. (1999): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde. 186–188.

részről is születtek törvények, amelyeket a közjogi irodalom összefoglalóan decemberi alkotmány címszóval illet. Ezek a törvények a következők:

- 141/1867. számú állami alaptörvény a birodalmi képviseltről,
- 142/1867. számú állami alaptörvény a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és tartományok állampolgárainak általános jogairól,
- 143/1867. számú állami alaptörvény a birodalmi bíróság felállításáról,
- 144/1867. számú állami alaptörvény a bírói hatalomról,
- 145/1867. számú állami alaptörvény a kormányzati és a végrehajtó hatalom gyakorlásáról,
- 146/1867. számú állami alaptörvény a birodalom tartományainak közös ügyeiről.

A decemberi alkotmány megkoronázta a 19. századi osztrák alkotmányfejlődést, s egészen 1918-ig, a Monarchia bukásáig hatályban maradt. Hangsúlyozandó, hogy a maga idejében nagy előrelépést jelentett. Elfogadásának következménye ugyan további „harc” lett, főként a választójog területén, érdeme viszont, hogy az emberi és politikai jogok széles körét intézményesítette, amelyek túléltek a Monarchiát, és az 1918 utáni csehszlovák alkotmányfejlődésre igencsak jelentős hatást gyakoroltak.⁸ Ez a periódus „komoly viták időszaka volt, mikor a rendőrállamot jogállam követte, amely egyrészt a magánszemélyek jogosultságait alapozta meg az államhatalom beavatkozásaival szemben, másrészt előtérbe állította az állampolgárok részvételének lehetőségét az állami élet különböző területein.”⁹

A 144/1847. számú állami alaptörvény 15. cikkelye életre hívta a bécsi székhellyel működő közigazgatási bíróságot. Az említett cikkely 2. bekezdése értelmében: „Ezenkívül, ha valaki közigazgatási hatóság határozata vagy meghagyása alapján saját jogain sértettnek érzi magát, ha úgy kívánja, védheti a jogát a közigazgatási bíróság előtt nyilvános és szóbeli eljárás során a közigazgatási hatóság képviselője ellen.” Ezáltal egyetlen közigazgatási bíróság jött létre, amely az állampolgárok alanyi jogainak védelmét szolgálta a közigazgatási szervek hatósági intézkedéseivel, döntéseivel

⁸ MALÝ, Karel et al. (1999): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde. 187–189.

⁹ MACUR, Josef (1992): *Správní soudnictví a jeho uplatnění v současné době*. Brno, Masarykova univerzita. 111.

szemben. E fórum az igazságszolgáltatás rendes bíróságaitól elkülönítetten létezett, s mindemellet – elsősorban persze papíron – az államigazgatástól sem függött. Az alaptörvény 15. cikkelyének 3. bekezdése azt is leszögezte, hogy a bíróság formájáról, felépítéséről, hatásköréről, illetve eljárásáról külön törvényben kell határozni.

Az így alapított közigazgatási bíráskodás nem vonatkozott azon helyzetekre, „amikor a közigazgatási hatóság a hatályos vagy a jövőben elfogadásra kerülő törvények alapján a magánszemélyek ellenkező igényeiről határoz, amikor a jogaiban sértett magánszemély jogosult rendes bíróság előtt védekezni”.¹⁰ Ebből arra a következtetésre lehetett jutni, hogy azokban az esetekben, amelyek nem sorolhatók a közigazgatási bíróság hatáskörébe tartozó ügycsoportokba, a rendes bíróságok ellenőrzik majd a közigazgatást. Ezáltal olyan közigazgatási bíróságot hoztak létre, amely kizárólag a közjogot sértő ügyekben járhatott el, az egyéb jogviszonyokból fakadó jogviták pereit pedig a rendes bíróságok hatáskörébe tartoztak.

Mondhatjuk, hogy a közigazgatási bíráskodás az Osztrák–Magyar Monarchia nyugati felében koncentrált és szakosított volt. A bécsi közigazgatási bíróság Ciszlajtánia egész területén illetékes volt. A Monarchia keleti felén, a budapesti kormány joghatósága alatti területeken a közigazgatási bíráskodás időben megkésve s az ausztraiótól eltérő elveken épült fel. Magyarországon ugyanis a közigazgatási bíráskodás intézményét fokozatosan vezették be. Legelőször, 1884. január 1-jétől a pénzügyi közigazgatási bíróság kezdte meg működését. E fórum – a létrehozásáról intézkedő 1883. évi XLIII. törvény rendelkezései alapján – az alacsonyabb fokú pénzügyi hatóságok döntéseinek másodfokú elbírálására volt hivatott.¹¹ A bíróság 1897. május 1-jén egyesült az 1896-ban alapított általános közigazgatási bírósággal.¹²

A közigazgatási bíráskodás magyar koncepciója teljesen eltért az e tárgyban kialakított osztrák elképzeléstől. Nem kizárólag az alanyi jogok (illetve szubjektív közjogok) védelmére szolgált. A magyar közigazgatási bíráskodás célja a jogszabályok betartatása a közigazgatási jogviszonyok világában. Ennek következtében a leendő felperesek köre

¹⁰ MAZANEC, Michal (1996): *Správní soudnictví*. Praha, Linde. 27–28.

¹¹ STIPTA István (2011): A magyar pénzügyi közigazgatási bíróság jellege és hatásköre (Az 1883. évi XLIII. tc. tartalma és jelentősége). *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica*, 29. évf. 1. sz. 89–106.

¹² HOETZEL, Jiří (1934): *Československé správní právo*. Praha, Melantrich. 393.

szélesebb volt – a magánszemélyeken (állampolgárokon) kívül közjüket tartoztak a közigazgatási hatóságok és a municipális önkormányzati bizottságok egyes hivatalnokai is.

Az osztrák rendszerrel szemben a magyar közigazgatási bíróság megváltoztathatta az általa megvizsgált hatósági döntést. A magyar közigazgatási bíróság ténykérdéseket is megvizsgálhatott, aminek következtében a hatáskörét szabályozó törvény a bíró kezét kevésbé kötötte meg, eltérően a formalizmussal terhelt osztrák közigazgatási bíróságtól. A magyar közigazgatási bíróság hatásköre „egy nagyon részletezett, körülményes taxáción nyugodott”, míg az osztrák törvény generálklauzulán alapult.¹³

Leszögezzük: külön tanulmányt érdemelne annak vizsgálata, hogy vajon a közigazgatás aktusai fölötti törvényességi felügyeletre szánt bírói fórum későbbi alapítása modernebb elveket hozott-e a magyar közigazgatási bírászkodás rendszerébe. Illetve ha nem, akkor mi volt ennek az oka, esetleg következménye.

Összegezve: a közös állam nyugati felében 1867 után a bírósági szervezet jelentős változásait észlelhetjük. A bírói hatalom a bírói függetlenség elvén alapult, az eljárásban mód nyílt a nyilvánosság, a szóbeliség és a bizonyítékok szabad mérlegelése elveinek alkalmazására. A hatalom megosztásának elve szerint a bíróságok rendszerében, annak minden szintjén elkülönült a bírászkodás a közigazgatástól.¹⁴ Az Osztrák–Magyar Monarchia az állampolgárok jogait sértő közigazgatási aktusok jogellenes rendelkezéseivel szembeni bírói jogvédelem bevezetésével a jogállamiság liberális elképzeléseit alkalmazó országok sorába lépett.¹⁵

A decemberi alkotmány alkotmányos lehetőséget adott a közigazgatási bíróság későbbi felépítésére. Az magától értetődő, hogy alkotmányos módon csak a legfontosabb, alapvető rendelkezések kerültek jogszabályozásra. A közigazgatási bírászkodás jogszabályi feltételrendszerét a maga

¹³ KÜPPER, Herbert (2014): *Magyarország átalakuló közigazgatási bírászkodása*. MTA Law Working Papers 2014/59. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia/Hungarian Academy of Sciences Budapest (elektronikus kiadvány). Elérhető: https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/mtalwp/2014_59_Kupper.pdf. 3. (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.).

¹⁴ ADAMOVÁ, Karolína et al. (2005): *Dějiny českého soudnictví od počátku české státnosti do roku 1938*. Praha, LexisNexis CZ. 100.

¹⁵ NOVOTNÝ, Josef (1999): Nejvyšší správní soud: (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). I. část. *Správní právo*, Vol. 32, No. 2. 77.

részletességében a később jóváhagyott, úgynevezett októberi törvény teremtette meg.

1.2. Az októberi törvény rendelkezései

Az októberi törvény tervezetének a szerzője – az osztrák kultuszminisztérium vezető tisztségviselője – Karl von Lemayer volt, aki később a bécsi közigazgatási bíróság tanácselnökéként folytatta hivatalos pályáját.¹⁶ Emil Hácha a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló törvény kommentárjában Lemayer munkásságát s felkészültségét méltatva jegyezte meg, hogy „[...] különlegesen magas elméleti tudású férfi, aki a törvények indoklási jelentését olyan igényességgel képes megfogalmazni, amely igényességgel manapság az országgyűlésekben már nagyon ritkán találkozunk.”¹⁷

A közigazgatási bíróság alapításáról szóló törvény kormányjavaslatát az országgyűlésben az akkori igazságügyminiszter, Jozef Unger professzor, híres osztrák polgári jogász képviselte. Bizony előfordultak olyan pillanatok, amikor az egyébként „debatter-ügyességéről” is híressé vált Unger kénytelen volt az országgyűlési tagokkal szemben hathatósan védeni a kormányjavaslatot. A vita heveségét mi sem bizonyította jobban, mint az, hogy a parlamenti diszkusszióban érzelmekre hatóan jelentette ki: „[...] a kormány becsületbeli kérdésnek tekintette e nem egyszerű törvény elkészítését és a birodalmi tanács két kamarájának a vitára való benyújtását.”¹⁸ Az akkori kormány elvi szilárdságáról Emil Hácha is elismerően szólt, mondván, hogy a kabinet semmiféle halasztásra nem mutatott hajlandóságot, és a bíróság hatáskörét megszorító javaslatot sem tett pusztán

¹⁶ Karrierje csúcsaként aztán – a sorban második vezetőként – az intézmény elnöki teendőit is ellátta. MAZANEC, Michal (2013): *Nejvyšší správní soud: historie*. Elérhető: www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174 (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.).

Lásd még erre: BRAUNEDER, Wilhelm Hg. (1987): *Juristen in Österreich. 1200–1980*. Wien, Orac. 208.

¹⁷ HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Komentář uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas. 8.

¹⁸ HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Komentář uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas. 2.

azért, hogy a testület közigazgatás feletti ellenőrző funkcióját szűkítse, vagy felállítását elhalassza, ami egyébként várható lett volna tőle.¹⁹

A cseh politikai képviselőt azonban a birodalmi törvényhozásban jobbra passzív magatartást tanúsított a közigazgatási bíróság bevezetésének kérdésében, mint ahogy a Monarchia föderatív átszervezésének kudarca okán hosszú éveken át sok más ügyben is. A kormány javaslatát, amely az egész Ciszlajtánia területén egyetlen közigazgatási bíróság felépítését célozta meg, inkább centralisztikusnak tekintették. Éppen ezért a cseh parlamenti képviselők a törvény javaslatát a parlamenti vita folyamán ismételtelen elutasították. Ellenjavaslatuk értelmében 16 tartományi közigazgatási bíróságot lett volna szükséges felépíteni. Propozíciójukat inkább tiltakozásnak szánták anélkül, hogy annak sikerében különösképpen bízhattak volna. Emil Hácha erről nyilatkozván magyarázatképpen jegyezte meg: „A cseh politika ezen álláspontja már a kor politikai légkörét tükrözte.”²⁰

Az 1876. október 22-én kelt, 36/1876. számú törvény értelmében bécsi székhellyel létrejött a közigazgatási bíróság (Verwaltungsgerichtshof).²¹ A törvény külön érdeme, hogy részletesen szabályozta a bíróság eljárására vonatkozó szabályokat. A szakirodalom a törvényt októberi törvénynek nevezi. Amint látjuk, a törvény jóváhagyása „kissé” elhúzódott. A törvényt később az 53/1894. és a 149/1905. számú novellák módosították, mígnem végrehajtását több jogszabály lehetővé tette.²² A törvény, amelyet már a hatálybalépését követő első években mint briliáns jogszabályt emlegettek, végrehajtotta a bírósági hatalomról szóló 144/1867. számú állami alaptörvényt.

Az októberi törvény 50 szakaszból állt, tehát rendkívül tömör volt, szerkezete ugyanakkor teljesen egyedi és nagyvonalú, még annak ellenére is, hogy a jogalkotó a korábbi délnémet közigazgatási bíráskodás

¹⁹ ONDRUŠ, Radek (2002): Nejvyšší správní soud 1918–1952 a jeho odkaz pro současnost. *Justiční praxe*, Vol. 50, No. 3. 92.

²⁰ HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Komentář uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas. 4.

²¹ A 36/1876. számú törvény 1. szakasza leszögezte: „Annak érdekében, hogy tényné változzon az 1867. december 21-én kelt (144. számú) állami alaptörvény 15. cikkelyének rendelkezése, a birodalmi tanácsban képviselt királyságok és tartományok részére Bécsben székelő Közigazgatási Bíróság létesül.”

²² Közlebb lásd például MAZANEC, Michal (1996): *Správní soudnictví*. Praha, Linde. 28–29.

gyakorlatának némely eleméből merített ihletet. Néhány intézkedése a közigazgatási bíróság előtti eljárás követte annak ellenére, hogy ezek később a gyakorlat szükségletei, valamint az alkalmazhatóság érdekében még további kifejtésre szorultak. A törvényalkotó teljesen ellenkező utat választott, mint a mai törvényalkotók. Napjainkban az a szokás, hogy a formális eljárási szabályok sokasága az eljárási jogok biztosítását próbálja garantálni, még ha ennek sikere kétséges is. Ellenben az októberi törvény tudatosan rövid és tömörített szövegezésével szilárd és át nem léphető határokat húzott, mégis tág teret hagyott a bírók tevékenységét szabályozó eljárási rendelkezések rugalmas alakításának, amely bírók nagyon tehetséges és művelt jogászok voltak.²³ A törvény minőségéről az a tény is tanúskodik, hogy Csehszlovákiában a Monarchia bukása után is hatályban maradt (1918–1948 között).

1.3. A bécsi Közigazgatási Bíróság hatásköre

Az osztrák bíróság működésének alapelve úgy szólt, hogy a Közigazgatási Bíróság feladata *a határozás, nem pedig az igazgatás*. A közigazgatási judikatúra tárgyává így Hácha szerint csak „az alanyi jogok” váltak. A bíróság hatásköre tehát kizárólag a közigazgatási határozatokra irányul. Az intézmény megalkotói a közigazgatási bíróságot teljesen elválasztották a közigazgatástól, a közigazgatás végrehajtásába a bíróság csakis saját határozataival „avatkozhatott be”. Alapvető fontossága volt a törvény úgynevezett általános záradékának, amely kimondta, hogy bármely közigazgatási határozat ellen a bírósághoz lehetett fordulni. A bíróság feladata ez esetben a panaszosok jogainak megvédése. Ugyanakkor a záradék hangsúlyozta az egyes közigazgatási intézmények felépítésének fontosságát. Csak ezáltal tűnt lehetségesnek elérni a judikatúra állandóságát és igazságosságát, amelyre a parlamenti viták során már Unger professzor hívta fel a figyelmet.²⁴

²³ MAZANEC, Michal (2013): *Nejvyšší správní soud: historie*. Elérhető: www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174 (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.).

²⁴ HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Komentár uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas. 8.

A közigazgatási bírászkodást bevezető országok többsége az illetőség meghatározásánál az úgynevezett enumeratív módszert használta fel, amely a bíróság hatáskörébe tartozó egyes ügyek taxatív módon felsorolását jelentette. Az osztrák jog azonban e módszert nem alkalmazta. A bíróság hatáskörét a törvény általánosságban rendezte, s így a közigazgatási bíróság hatáskörébe utalta mindazokat a közigazgatási ügyeket, amelyek az októberi törvény 2. szakaszában elrendelt szabálynak megfeleltek.²⁵

A fentiek értelmében a bíróság hatáskörébe azok az ügyek tartoztak, amelyekben a panaszos azt állította, hogy az (állami vagy önkormányzati) hatóság határozata vagy intézkedése az ő alanyi jogát sérti. A bírósági felülvizsgálat tárgya tehát nem az összes törvényellenes közigazgatási döntés vagy intézkedés volt, csakis az, amely – legalábbis a panaszos véleménye szerint – egyúttal megsértette az ő alanyi jogát. A közigazgatási határozatok nagyobb részét így a bírósági felügyelet nem érintette. A Közigazgatási Bíróság ugyanis nem ellenőrizhette a közigazgatási rendeleteket, bizonylatokat, szakvéleményeket, csak a döntéseket és az intézkedéseket.²⁶

A törvény 3. szakasza pedig a közigazgatási bíróság hatásköréből való kivételeket szabályozta.²⁷ E szabály értelmében a Közigazgatási Bíróság nem határozhatott:

- a rendes bíróságok hatáskörébe tartozó ügyekben,
- azokban az ügyekben, amelyek a 143/1867. számú állami alaptörvény értelmében a birodalmi bíróság hatáskörébe tartoztak,
- a 146/1867. számú állami alaptörvény szerinti mindkét ország által együttesen ellátott ügyekben,
- azokban az ügyekben, amelyek a 146/1867. számú állami alaptörvény értelmében a Monarchia mindkét országában ugyanazon a módon elintézendők, ha a panaszolt döntést vagy intézkedést a törvény alapján valamelyik közös közigazgatási hivatal vagy a Monarchia másik részének hatósága hozta, illetve ha ez e módon megállapított valamelyik rendeleten alapult,

²⁵ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 366.

²⁶ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všeherd. 116–117.

²⁷ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všeherd. 117–121.

- azokban az ügyekben, amelyekben a közigazgatási hatóságok saját mérlegelésük alapján szabadon határozhattak,
- közhatalra vagy közszolgálatba való kinevezés ellen, hacsak nincs megsértve valamelyik javaslo vagy kinevező átvett jog,
- fegyelmi ügyekben,
- a Legfelsőbb Bíróság legfelsőbb fokon meghozott közigazgatási döntése elleni panaszokban, valamint a közigazgatási hivatalnokok és bírák által közösen meghozott hatósági döntések elleni panaszokban,
- a tarifaátalányokra való telekbetétekre alapított bizottságok döntései és intézkedései elleni panaszokban.²⁸

1.4. A Közigazgatási Bíróság összetétele

A közigazgatási bíróság tanácsa 1876 júniusában alakult meg. Személyes összetétele a következő volt: Karl von Stählin báró (a bíróság elnöke), Julius von Fierlinger báró (a tanács elnöke), továbbá 10 tanácsos. 1876 júliusában sor került a bíróság első ülésére, majd 1876. október 26-án megtartották a bíróság első, közönség előtti tárgyalását is.²⁹

Az októberi törvény 10. szakaszának 2. bekezdése értelmében a közigazgatási bíróság elnökből, illetve annyi tanácselnökből és tanácsosból állt, amennyire szükség mutatkozott. A bírók konkrét számát a törvény nem határozta meg, a bíróság pillanatnyi szükséglete szerint járhatott el. Az 1894. évi LIII. számú törvény a bíróság második elnökének hivatalát hívta életre. A novella egyúttal emelte a közigazgatási bírák fizetését is. 13. szakasza pedig azt a rendelkezést tartalmazta, amely szerint a bíróság rendszeresen tanácsokban tárgyal és határoz. A bírósági tanácsok 4 tanácsosból és 1 ülnökből álltak. Az adókat és járulékokat érintő ügyek eldöntésére a bíróságon állandó tanácsok jöttek létre.³⁰

²⁸ SALÁK, Pavel – TAUCHEN, Jaromír (2009): *Říšská sbírka zákonů 1848–1918. Dokumenty*. DVD. Brno, Masarykova univerzita..

²⁹ HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materialii a písemnictví*. Komentář uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas. 9.

³⁰ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 353–354.

A közigazgatási bírói tisztség állami alkalmazást jelentett, a munkavégzésért fizetés járt, és összeférhetetlen volt más közhivatal gyakorlásával. Az októberi törvény 11. szakaszának értelmében a bíróság elnöke és tanácsosai bírók voltak, s kinevezésük élethosszig szólott. Az 1894. március 9-i novella értelmében a közigazgatási bíróság elnökségének szakvéleménye szerint a bíróság tagjai kinevezésének joga a császárt illette meg.³¹ A bíróság tagjainak legalább fele bírói hivatal gyakorlásához szükséges végzettséggel kellett hogy rendelkezzen, ami azt jelentette, hogy a bíróság tagjai a polgári vagy büntető bíróságok bíróivá való kinevezésre is alkalmasak lettek volna.

A bíróság tárgyalási rendjét az októberi törvény 46. szakaszának értelmében a miniszteri tanács közbejöttével a császár hagyta jóvá. A bíróság első ügyrendjét 1876. augusztus 5-én 94. szám alatt hozták nyilvánosságra. Ugyanazon a napon kelt a 95. számú miniszteri rendelet a Közigazgatási Bíróság belső elrendezéséről és a mellette létrehozott személyzetéről.³²

A Közigazgatási Bíróság munkáját az elnök irányította. Távollétében vagy elfoglaltsága idejében a bíróságot a tanács szolgálati szempontból legidősebb elnöke vezette. Amennyiben a tanácsok egyes elnökei közül senki sem járhatott el, a bíróság vezetésével a szolgálati szempontból legidősebb udvari tanácsos volt megbízva. A bíróság elnökének vagy helyettesének külön joga volt szétosztani a teendőket a tanácsosok és a hivatalnokok között. Ő állapította meg a bírósági tanácsokat, és határozott arról, hány ülés vagy tárgyalás szükséges, illetve ugyancsak ő állapította meg azok idejét és helyét. Hozzá nyújtották be a tanácsok a jegyzőkönyveiket. A bíróság elnöke nevezte ki a tanácsosok közül a bírósági iroda vezetőjét, valamint a bíróság többi hivatalnokai közül az elnöki titkárt.

A közigazgatási bíróság hivatalnokait vagy a császár nevezte ki, vagy pedig a hivatalokat maguk a bíróság tagjai töltötték be pályázat útján. A pályázati kérelemben fel kellett tüntetni a bíróság bármely hivatalnokával fennálló vérrokonságot vagy sógorságot. A pályázatokról a bíróság állandó tanácsa döntött. Ezt az állandó tanácsot a bíróság elnöke legalább 6 tag közül nevezte ki, s azt vagy maga, vagy a helyettese vezette. Az állandó tanács egyszerű szótöbbséggel határozott. Ha a pályázat kihirdetése

³¹ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 354.

³² PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 355.

és a hivatal betöltése között újabb szolgálati hely üresedett meg, és volt arra méltó jelölt, akkor újabb pályázat kihirdetésétől el lehetett tekinteni. A szolgálati helyek egy részét a hadsereg volt altisztjei töltötték be.

A közigazgatási bíróság hivatalnoka vagy szolgálati tisztje csak a hivatalos eskü után gyakorolhatta hivatalát. A bíróság elnöke a császár előtt tette le esküjét. A bíróság elnöke vette ki a tanácsok elnökei, a tanácsosok és más hivatalnokok, valamint a segédhivatalnokok és a segédhivatalnokok igazgatási segítőinek esküjét. A bíróság altisztjeinek esküje a segédhivatal igazgatója előtt történt meg.

A szabály a hivatalnokoktól vagy szolgálati tisztektől eltiltotta a tanácsokban való közreműködést, ha személyes ügyeiről határoztak volna, vagy ha a döntés valamely rokonuk ügyét érintette volna. A bíróság elnöke szabadságot adhatott hivatalnokainak, legfeljebb 6 hetes időtartamban. Ha a hivatalnok hosszabb szabadságot kért, kérelméről a miniszter határozott. Az elnök szabadságáról a császár döntött. Amennyiben valamelyik bírósági tiszt vagy a bíróság elnöke betegség miatt nem tudta ellátni hivatali teendőit, az nem volt szabadságnak tekinthető.

A bírósági nem bírói hivatalnokok és tisztviselők feletti fegyelmi hatáskört a bíróság elnöke gyakorolta. A bíróság elnökének fegyelmi intézkedései közé a figyelmeztetés, a munkabércsökkentés vagy más méltó büntetés tartozott. A figyelmeztetés és a munkabércsökkentés ellen az érintett hivatalnok 14 napos határidőn belül panasszal élhetett a minisztérium elnökénél. Minden fegyelmi intézkedésről jegyzőkönyv készült. Ha a fegyelmi intézkedéssel büntetett hivatalnok 3 éven belül megfelelő magatartást tanúsított, és a teendőit megfelelően ellátta, a bíróság elnöke személyes dokumentumaiból törölte a fegyelmi büntetésről szóló jegyzőkönyvet.

A közigazgatási bíróság elnöke évenként egyszer (az esztendő végén) köteles volt benyújtani a minisztérium elnökének a bíróság évi működéséről szóló táblázati kimutatást.³³

1.5. A Közigazgatási Bíróság előtti eljárás

A közigazgatási bíróság előtti eljárás szabályait az októberi törvény és a közigazgatási bíróság tárgyalási rendje határozta meg. Az eljárás

³³ SALÁK, Pavel – TAUCHEN, Jaromír (2009): *Říšská sbírka zákonů 1848–1918. Dokumenty*. DVD. Brno, Masarykova univerzita.

írásbeli panasz alapján indult, s nem hivatalból (ex offi) kezdődhetett.³⁴ A panasznak teljesnek kellett lennie, valamennyi indokot tartalmaznia kellett (nem volt elegendő, ha a panasz a korábbi közigazgatási eljárásnak csupán egyes döntéseire mutatott rá).³⁵

A panasz benyújtására a közigazgatási határozat vagy a panaszló által felhasználható utolsó közigazgatási hatósági fok intézkedésének kézbesítésétől számított 60 nap állt rendelkezésre, amelynek elmulasztása jogvesztő volt. A határidőn kívül állt a posta általi kézbesítés ideje. Ha a határidő vasárnapra vagy ünnepnapra esett, a határidő az azt követő munkanappal végződött.³⁶

A szükséges iratokon kívül a panasznak tartalmaznia kellett az ügyvéd aláírását. A panasz tartalmi kellékei a következők voltak:

- a sérelmezett döntés vagy intézkedés pontos megjelölése,
- a panasz pontjainak pontos meghatározása (annak érdekében, hogy tisztázva legyen az, amit a panaszos el kíván érni),
- nem kötelezően, de meg lehetett jelölni a személyt (vagy személyeket), akit (vagy akiket) a panasz kedvező elbírálása hátrányosan érinthet (az úgynevezett közös alpereseket).

Amennyiben a felperes panaszában megjelölte a közös alpereseket, a panaszt annyi példányban kellett benyújtani, hogy a panasz másolata az összes közös alperes, valamint a közigazgatási hatóság számára valamennyi mellékelt irattal együtt kézbesíthető lehessen. A bíróság köteles volt lehetővé tenni, hogy az összes közös alperes részt vehessen az eljárásban, és előadhassa védekezését.

A közigazgatási bíróság a panaszt a következő indokokra hivatkozva tárgyalás nélkül (a *limine fori*) elutasíthatta:

- a bíróság nyilvánvaló illetéktelensége,
- a határidő elmulasztása,
- formai hiányok (például ha nem tartalmazta a szükséges mellékelt iratokat, vagy hiányzott az ügyvéd aláírása, ez esetben a közigazgatási bíróság visszaszolgáltathatta a panaszt a panaszlónak a szükséges javítás vagy kiegészítés érdekében),

³⁴ Az októberi törvény 5. szakasz 1. bekezdése.

³⁵ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 202–203.

³⁶ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všehrd. 121.

- ha a panaszló nem volt jogosult a panasz benyújtására,
- ha ugyanabban az ügyben már előbb határozott.³⁷

Az októberi törvény 1905. szeptember 21-i 149/1905. számú módosítása értelmében a közigazgatási bíróság a *limine fori* akkor is elutasíthatta a panaszt, ha a panasz a közigazgatási határozat eljárási hiba miatti megváltoztatását kérte,³⁸ és a Közigazgatási Bíróság véleménye szerint a panasz e szempontból megalapozatlan volt. Az elutasítás ekkor egyszerű végzés által történt. A panaszos jogosult volt a végzés kézbesítésétől számított 30 napon belül óvást vagy kifogásokat benyújtani és szóbeli tárgyalást kérni. A bíróság ez esetben köteles volt kérelmének helyt adni.³⁹

Ha a közigazgatási bíróság a panaszt a fenti okokból nem utasította el, kezdetét vette az írásbeli előkészítő (előzetes) eljárás. Ennek célja az iratok összegyűjtése, a panaszok benyújtása (a másolatok formájában előkészített mellékletekkel együtt) az alperes közigazgatási hatóságnak, valamint az eljárás résztvevőinek 14–60 nap eljárási határidőn belül. A bíróság a panaszostól vagy az alperes közigazgatási hatóságtól, illetve az eljárás résztvevőitől az ügyre vonatkozó további másolatokat is bekérhetett. A törvény a panaszostól kért irat másolatát replikának nevezte, az alperes közigazgatási hatóságtól vagy az eljárás résztvevőitől kért iratok másolatai másodpéldányokként (ügynevezett duplika) váltak ismertté.⁴⁰

Az 1905. évi törvénymódosítás hatálybalépése után az előzetes írásbeli eljárás már nem volt kötelező. A közigazgatási bíróság egyszerű esetekben azonnal szóbeli tárgyalást rendelhetett el. A novella értelmében a nyilvános szóbeli tárgyalás (annak ellenére, hogy az előzetes eljárás az ügyben már elindult) nem volt kötelező, ha azt a panaszos nem igényelte, és sem az alperes közigazgatási hatóság, sem az eljárás valamelyik résztvevője nem kérték. A nyilvános tárgyalásról le lehetett mondani úgy a panaszban, mint az eljárás során. A nyilvános tárgyalásról való lemondás nem volt visszavonható.⁴¹

³⁷ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 203.

³⁸ Az októberi törvény 6. szakasza.

³⁹ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všeohr. 122–123.

⁴⁰ Az októberi törvény 24. szakasza.

⁴¹ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 201.

Az előzetes eljárás befejezését követően a bíróság elnöke nyilvános szóbeli tárgyalást rendelt el. A tárgyalásra beidézte az alperes hatóságot, valamint az eljárás résztvevőit. A nyilvánosság kizárását a bíróság végzéssel rendelhette el, mégpedig a szemérem, valamint a közrend érdekeinek védelmében. Azonban az eljárás résztvevőinek ekkor is joga volt ahhoz, hogy a tárgyaláson 3 bizalmasuk ott maradjon.⁴² A hivatalok megbízottakkal képviseltették magukat. Az eljárás résztvevői védekezésüket maguk is előadhatták, illetve ezzel ügyvédet is megbízhattak. Amennyiben a hatóság megbízottja vagy az eljárás résztvevője nem jelent meg a tárgyaláson, az a tárgyalás elnapolásához vezetett. Máskülönb a tárgyalást csak az eljárás résztvevőinek beleegyezésével volt lehetséges elnapolni, valamint akkor, ha elháríthatatlan akadály miatt a tárgyalás nem folytatódhatott.⁴³

A tárgyalás befejezése után a bíróság zárt ülésen (titkos tanácskozásban) megvitatta az esetet, majd az ítéletet annak indoklásával együtt (leggyakrabban ugyanazon a napon) nyilvánosan, a császár nevében kihirdette. Az ítéleten az összes szavazati joggal rendelkező bírósági ülnök neve szerepelt. Az írásba foglalt ítéletet az eljárás résztvevőinek mielőbb meg kellett küldeni. Amennyiben az ítélet eleget tett a panasznak, a közigazgatási bíróság döntését úgy hajtották végre, hogy a közigazgatási bíróság határozatával érintett hatósági aktus vagy intézkedés tárgyában a kibocsátó hatóság újabb döntést hozott.⁴⁴

Az osztrák közigazgatási bíróságnak csak kasszációs jogköre volt. Ez azt jelentette, hogy amennyiben a bíróság a panaszt indokoltnak tekintette, a megtámadott hatósági döntést csak visszavonhatta, de azt nem változtathatta meg.

A Közigazgatási Bíróság döntéseinek formái a következők voltak:

1. a Közigazgatási Bíróság a panaszt elutasította,
2. a Közigazgatási Bíróság a hatóság döntését visszavonhatta: a) a döntés törvénytelenége miatt (in merito), vagy b) a hatóság előtti eljárás során elkövetett hibák miatt.⁴⁵

⁴² Az októberi törvény 29. szakasza.

⁴³ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všeherd. 124–125.

⁴⁴ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 205.

⁴⁵ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všeherd. 126.

Amennyiben a közigazgatási bíróság a megtámadott döntést visszavonta, a közigazgatási hivatal köteles volt új határozatot hozni. A közigazgatási hatóságnak ekkor (tudniillik az újabb határozat meghozatalánál) a közigazgatási bíróság ítéletének indokolását figyelembe kellett vennie.

A nyertes fél számára az eljárás költségmentes volt. Ellenben az a fél, akinek a panaszát elutasították, elmarasztható volt a közigazgatási bíróság előtti eljárás költségeinek megtérítésében.⁴⁶

A közigazgatási bírósághoz benyújtott panasznak halasztó hatálya általában nem volt, ami már a közigazgatási bíróság rendkívüli bírósági fórum jellegéből fakadt. A panaszos ügyében azonban a sérelmezett döntést vagy intézkedést kibocsátó közigazgatási hatóság dönthetett határozata végrehajtásának elhalasztásáról, amennyiben nyomós közérdek nem indokolta az ügyben az azonnali végrehajtást, és a panaszosnak máskülönben meg nem téríthető kára keletkezhetett volna.⁴⁷

A bécsi közigazgatási bíróság elődje volt a Csehszlovák Köztársaság Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságának. A csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságra a bécsi bíróság értékes hagyatéka s tapasztalatai ösztönzőleg hathattak; magas színvonalú munkássága e forrásokból is táplálkozhatott, szem előtt tartva, hogy elődje a kezdetektől fogva ösztönözte irányzatának, valamint színvonalának megtartására.⁴⁸ A bécsi közigazgatási bíróság terjedelmes és magas minőségű döntvényei gazdag és kiváló kvalitású judikatúráról tanúskodnak. A közigazgatási bíróság ítéletei Budwinski gyűjteményében található, amely német nyelven a bécsi Manze kiadó gondozásában jelent meg. Adam Budwinski az 1876–1900 közötti években gyűjtötte össze és rendszerezte a közigazgatási bíróság ítéleteit. Segítői Theodor Exel, Rudolph Alter, Heinrich Reissig és főképp Budwinski utódja, August Popelka voltak.⁴⁹

⁴⁶ PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická. 205.

⁴⁷ HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všeohr. 127.

⁴⁸ HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Komentář uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas. 10.

⁴⁹ MAZANEC, Michal (2013): *Nejvyšší správní soud: historie*. Elérhető: www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174 (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.).

2. A CSEHSZLOVÁK LEGFELSŐBB KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG TÖRVÉNYES ALAPJAI

2.1. A csehszlovák állam megszületése

Az első világháború komoly változást hozott a Monarchia mindennapjaiba. A viláégés utolsó esztendejében, 1918-ban a birodalom végveszélybe jutott, a teljes megsemmisülés határára került. A cseh és szlovák politika megélenkült, meghatározó szereplői a háború éveiben jelentősen aktivizálódtak. A Cseh Képviselők Szövetsége 1918. január 6-ára Prágába összehívta a cseh tartományok országos és tartományi képviselőinek közgyűlését. Az összejövetel a csehek és szlovákok önálló államiságának kialakítását, az ehhez vezető út peremfeltételeinek számbavételét vette célba. A gyűlés hivatalos dokumentuma pedig – az úgynevezett vízkereszti nyilatkozat – a cseh tartományok és Szlovákia önálló közös államban való egyesítését vetítette előre. A nyilatkozat egyúttal a cseh politikai képviselő új politikai irányzatát is jelezte.⁵⁰

1918. július 20-án megalakult a Csehszlovák Nemzeti Tanács. Létrejött az önálló állam kihirdetéshez vezető úton a második jelentős lépést jelentette. A Nemzeti Tanács egyes bizottságai (például az alkotmányos, a gazdasági stb.) hozzáálltak az önálló államiság megteremtéséhez.

A világháború lassan-lassan a végéhez közeledett. A balkáni frontvonal bukása után a háború folytatása reménytelenné vált. Az Osztrák–Magyar Monarchia és Németország ezért 1918. október 4-én eljuttatták békeajánlatukat Wilson amerikai elnök kezeihez, azonnali fegyverszünet megkötését, valamint a béketárgyalások mielőbbi megkezdését ajánlva.⁵¹ A javaslatra Wilson válasza október 18-án érkezett meg. Az úgyne-

---

⁵⁰ MOSNÝ, Peter (1990): *České a slovenské dejiny štátu a práva po roku 1918. I. Časť*. Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika. 45.

⁵¹ URBAN, Otto (1991): *České a Slovenské dějiny do roku 1918*. Praha, Nakladatelství Svoboda. 260.

vezett washingtoni nyilatkozat azonban elismerte a párizsi külföldi csehszlovák kormányt, ami egyúttal a csehszlovák állam tényleges elismerését is jelentette. A Monarchia válaszáat a közös külügyi tárca utolsó vezetője, ifj. gróf Andrassy Gyula szövegezte meg. Andrassy diplomáciai jegyzékében kijelentette, hogy „az osztrák–magyar kormányzat [...] készen nyilatkozik arra, hogy más tárgyalások eredményének bevárása nélkül tárgyalásokba bocsátkozzék Ausztria-Magyarország és az ellenséges államok között való békéről, valamint Ausztria-Magyarország összes frontjain nyomban életbe lépő fegyverszünetről”,⁵² s Wilson elnököt kérte arra, hogy „az erre vonatkozó előkészületeket rendelje el.” Wilson erre a kezdeményezésre azonban már nem adott választ, így az Osztrák–Magyar Monarchia arra kényszerült, hogy államfők helyett tábornokokkal tárgyaljon a fegyverszünetről.⁵³ A Monarchiában az események felgyorsultak, amikor híre ment, hogy Andrassy kénytelen volt elfogadni a békekötés feltételeit. Az újságokban már másnap megjelent az ezt tárgyaló diplomáciai jegyzék szövege. A háború befejezéséről szóló hír visszhangjaként Prágában eltávolították az állami szimbólumokat, valamint kikiáltották az önálló államot. A tüntetések más városokban is mindennaposakká váltak. A Nemzeti Tanács elnöksége ezért a nemzetet a közrend megőrzésére intette.⁵⁴

1918. október 28-án este a Nemzeti Tanács plénuma tartott ülést. Az elnökségben egy szlovák képviselő volt jelen, ami a csehek és szlovákok számára közös államuk kihirdetésének pillanataiban minden bizonnyal szimbolikus jelentést hordozott. A kihirdetés 22.00-kor történt, és két dokumentumon alapult:

1. A csehszlovák nemzethez szóló Szózat, amely ünnepélyesen kihirdette a csehszlovák állam létrejöttét, illetve hangsúlyozta azt, hogy az új állam saját területén átvette a közigazgatás intézését, s egyúttal felszólított a nyugalom fenntartására.
2. Az önálló csehszlovák állam alapításáról szóló törvényen.⁵⁵ Később a Törvénytárban a 11/1918. szám alatt közzétett jogszabály

⁵² HRONSKÝ, Marián – PEKŇÍK, Miroslav (2008): *Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-slovenska*. Bratislava, Veda. 256.

⁵³ HRONSKÝ, Marián – PEKŇÍK, Miroslav (2008): *Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-slovenska*. Bratislava, Veda. 256.

⁵⁴ MALÝ, Karel et al. (1999): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde. 270.

⁵⁵ Ez csehszlovák szakmai körökben az úgynevezett jogátvételi szabályként ismert.

az új állam törvényei között említette azokat a magyar és osztrák jogforrásokat, amelyek nem ellenkeztek az új állam szellemiségével. E jogszabály 5 cikkelyből állt. A bevezetője kijelentette, hogy a csehszlovák állam életre kelt, és a jogbiztonság biztosítása érdekében a Nemzeti Tanács átveszi az osztrák, a magyar és részben a német jogszabályokat. Ezzel az államban úgynevezett jogdualizmus (jogtrializmus) keletkezett, amely állapot aztán a csehszlovák állam létezésének első 20 évében sajátos módon fennmaradt.⁵⁶

Az állam formájáról ekkor még nem határoztak. A monarchikus államforma is lehetséges opciónak mutatkozott – egy belga herceggel a trónon –, ezért rögzítették, hogy a Nemzeti Tanács a párizsi Csehszlovák Nemzeti Bizottság beleegyezésével később határoz az állam formájáról. Ám hallgatólagosan mégis a köztársasági államforma esélyei erősödtek, még ha ez egészen az úgynevezett átmeneti alkotmány 1919-es bevezetéséig nem is tűnt visszafordíthatatlannak. Ezen állapotot aztán véglegesen csak az 1920. évi alkotmánylevél rendezte, amely végre kijelentette, hogy az ország államformája a köztársaság. Egészen addig az alkotmányban, valamint a törvényekben csak a *csehszlovák állam* megnevezés szerepelt.

Végül meg kell jegyezni, hogy a 11/1918. számú törvény kihirdette csehszlovák állam legalitását kérdőjelek övezték. Az új állam szlovákiai területein ugyanis október 28-án nem tudtak arról, ami Prágában történt, és a prágai Nemzeti Tanácsnak nem volt joga a szlovák nemzet nevében fellépni. Jogi szempontból csak a Cseh Állam kihirdetésére kaptak megbízást, amin azonban túlléptek. Az persze már egészen más kérdés, hogy két nappal később, október 30-án a Szlovák Nemzeti Párt Turócszentmártonban tartott gyűlése a prágai történések ismeretében támogatta az állam megteremtését. A fentiek értelmében éppen ezért mindmáig heves viták folynak arról, vajon melyik napon jött létre az önálló Csehszlovákia. Vannak, akik hagyományosan október 28-a mellett tették le a garast, mások azonban amellet kardoskodtak, hogy a közös állam csak a szlovák nemzet beleegyezésével jöhetett létre, ezért az október 30-i, úgynevezett mártoni deklarációt tekintették az állam „alapítólevelének”.⁵⁷

⁵⁶ SCHELLE, Karel et al. (1991): *Československé dějiny státu a práva (1918–1945)*. Brno, Masarykova univerzita v Brně. 18.

⁵⁷ HRONSKÝ, Marián – PEKŇÍK, Miroslav (2008): *Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-slovenska*. Bratislava, Veda. 282.

2.2. A Csehszlovák Közigazgatási Bíróság megalapítói

1918. október 28-án létrejött az úgynevezett első Csehszlovák Köztársaság. Az új állam kihirdetését követően Ferdinand Pantůček Bécsből Prágába utazott azzal a céllal, hogy megalapítsa a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságot. Emil Hácha azonban ez idő tájt még Bécsben tartózkodott, s az ottani közigazgatási bíróságnál tevékenykedett. Ezért Hácha néhány hetes késéssel utazott Prágába. A csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság alapítása e két kiváló személy érdemeit gyarapította.⁵⁸ Az alábbiakban szükségesnek tartom – dióhéjban – bemutatni Ferdinand Pantůček és Emil Hácha, valamint legközelebbi munkatársaik szakmai pályafutását.

2.2.1. Ferdinand Pantůček

Ferdinand Pantůček cseh jogász és politikus 1863. május 24-én született a kelet-csehországi Hlinsko községben. Elemi iskolai tanulmányait szülőhelyén folytatta, majd a közeli Chrudimban járt gimnázium negyedik–nyolcadik osztályába. 1882–1886 között a prágai egyetemen tanult, valamennyi vizsgáját kitüntetéssel teljesítette. 1887 decemberében sub auspiciis doktorrá avatták, ami azt jelentette, hogy doktori diplomáját az uralkodó oltalmával ünnepélyesen kapta meg.⁵⁹

A bírói pulpituson Pantůček 1887-től foglalta el az őt megillető helyet. Az 1898–1906 közötti években Prágában a tartományi bíróság tanácsosaként dolgozott, majd 1906-tól 1918-ig a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosának feladatait látta el. Közben 1901–1906 között a Birodalmi Tanácsban, valamint a cseh tartományi gyűlésben a Szabadelvű Nemzeti Pártot képviselte. Az első világháború éveiben együttműködött a cseh ellenállás titkos és sokatmondó nevű szervezetével, a Maffiával⁶⁰. Csehszlovákia kikiáltása után Prágába hívták

⁵⁸ PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě 1. Praha, Rybka. 16–17.

⁵⁹ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 325.

⁶⁰ Az első világháború idején a cseh ellenállás egyik fő szervezete. Tagjai a bécsi császári udvarnál dolgoztak, titkos információk beszerzésével foglalkoztak, amelyeket a külföldi rezisztencia tagjainak küldtek. A Maffia elnevezést azért választották, mert a szervezet több tagja csodálta a szicíliai bűnözők szervezetét. Lásd:

azzal a céllal, hogy alapítsa meg a csehszlovák közigazgatási bíróságot. 1918-ban Pantůček lett a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnöke.

Pantůček kiváló jogtudós volt. Legismertebb publikációi között említetjük a *Právní vztahy k rybníkům (A halastavakhoz való jogviszonyok)* című dolgozatát, mely 1915-ben a *Právník* című szakmai lapban jelent meg, és olyannyira nem kopott meg, hogy még a ma embere is találhat benne korszerű jogelveket.⁶¹ Különösen nagy hatású volt *Sekvestrace (Tulajdon zárolás)* című cikke, amit az Alsó-ausztriai Ügyvédi Kamara kitüntetésre tartott méltónak. További művei: *O organizaci a příslušnosti soudní (A bíróságok szervezetről és hatásköréről)*, valamint *Něco o neposlušnosti v řízení soudním (Pár mondat a bírósági eljárásban való engedetlenségről)*. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnökeként számottevően hozzájárult František Xaver Veselý *Általános jogi szótárának* bővítéséhez. Rendszeresen publikált a *Česká revue*-ben, s különösen gyakorta jelentette meg írásait a *Právník* című folyóiratban. Legismertebb itt megjelent cikkei: *O soudní organizaci a příslušnosti dle zákonů ze dne 1. srpna 1895 č. 110. a 111. ř. z. (A bírósági szervezetről és hatásköréről az 1895. augusztus 1-jén jóváhagyott 110. és 111. számú birodalmi törvények alapján)* (1896), *O spodní vodě a zřizování vodovodů (A talajvízről és a vízvezetékek építéséről)* (1909), valamint a *Ručení hospodáře za náklady nemoci čeledínovy dle českých čeledních řádů (A gazda szavatolása a cseléd betegsége esetében a cseh cselédi rend szerint)* (1912). A joggyakorlatra nagy hatással voltak az 1897. évi bírósági eljárási rend, valamint a vele összefüggő rendeletek fordításai, amelyeket ugyancsak Pantůček készített.⁶²

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnökeként Pantůček végrehajtotta akaratát, és hagyta, hogy a bíróság második elnökének hivatalába

---

ROVNÝ, Daniel (2006): Náš svátek – 28. říjen. *Britské listy*, 2006. 10. 26. Elérhető: <https://legacy.blisty.cz/art/30933.html> (A letöltés dátuma: 2017. 11. 30.); továbbá HAJŠMAN, Jan (1933): *Mafie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma*. Praha, Orbis. 444.; illetve SOUKUP, Ladislav – VALENTOVÁ, Vendulka (2007): *Právníci spolutvůrci Československé republiky roku 1918*. In KNOLL, Vilém ed.: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2006*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 185.

⁶¹ SOUKUP, Ladislav – VALENTOVÁ, Vendulka (2007): *Právníci spolutvůrci Československé republiky roku 1918*. In KNOLL, Vilém ed.: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2006*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 185.

⁶² NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 325–326.

Emil Háchát nevezzék ki.⁶³ Megjegyzendő, hogy ez a legkevésbé sem találkozott a kormány elképzelésével. A kabinet ugyanis a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnökének székében inkább politikai személyiséget kívánt látni. Ám amikor Pantůček 1925. február 13-án meghalt, utódként Masaryk köztársasági elnök 1925. július 22-én Emil Háchát nevezte ki a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnökének.⁶⁴

2.2.2. *Emil Hácha*

Antonín Klášterský⁶⁵ cseh költő emlékirataiban Emil Hácháról a következőket írja: „Hivatalos teendőinket nagyon gyorsan megértette, hamar világos volt, hogy hivatalunk benne kiváló munkatársat nyert. A Tartományi Tanács több hivatalnokáról azt lehetett mondani, hogy jó, sőt nagyon jó jogászok voltak. Dr. Hácha azonban Isten kegyelméből lett jogász, a jog alapos ismeretével, rendkívüli éleselmjűségével, a dolgok átlátásának képességével és szellemességével lepett meg minket. Gyakran hosszú órákat beszélgettünk a vitás ügyekről, így meggyőződhettem arról, ahogyan a legutolsó részletekig áttekinti a szóban forgó vitás kérdéseket, semmit sem hanyagol el ezekből, semmit sem vesz könnyedén. Egyes döntései igazi szobatudós jogi gondolkozásának és szilárd logikájának huszárcsínjei voltak. A jogi dokumentumok ismeretével felvértezve, valamint széleskörű irodalmi olvasottság birtokában Hácha nagyszerű stílusú volt, németül jobban beszélt, mint német nemzetiségű idősebb kollégáink [...].”⁶⁶ A prágai Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság második elnöke vérbeli jogtudós volt. Személyisége a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság egész működésére rányomta a bélyegét úgy, hogy az általa irányított grémiumot Európa leghíresebb közigazgatási bíróságai között emlegették.

Emil Hácha 1872. július 12-én született a dél-cseh Trhové Sviny településen.⁶⁷ A gimnáziumban Hácha németül, angolul és később franciául

⁶³ Az első elnök helyettese.

⁶⁴ PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě 1. Praha, Rybka. 17.

⁶⁵ Az osztrák Tartományi Tanács hivatalnok.

⁶⁶ PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě 1. Praha, Rybka. 20.

⁶⁷ PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě 1. Praha, Rybka. 11–14.

is tanult. Ezenkívül elsajátította az orosz, a szlovén és a lengyel nyelvet. A nyolcéves gimnáziumi tanulmányokat követően a prágai Cseh Egyetem Jogi Karára iratkozott be, ahol diplomáját 1895-ben állították ki. A jogi kart kitüntetéssel végezte el 23 éves korában. 1895-től 3 esztendőn át ügyvédi irodában dolgozott. Az iroda az egyházi földbirtokokat kezelte, a főpapságnak dolgozott. E munka azonban Háchat nem elégítette ki, ezért az összes szükséges vizsga letétele és a doktori cím megszerzése után elfogadta a Cseh Királyság Tartományi Bizottságán a másodtitkári beosztást, s az ott megállapított javadalmazása számára anyagi biztonságot is jelentett.

1916-ban, 44 éves korában a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságra nyert bírói kinevezést, ugyanakkor az uralkodó udvari tanácsosi címmel is felruházta. A Csehszlovák Köztársaság megszületése után Hácha munkatársával és kollégájával, Ferdinand Pantůčkkel hozta javaslatba a prágai Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság megalapítását. 1918. december 23-án Háchat kinevezték a prágai Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácselnökévé. Majd, szűk 3 hónap múltával, 1919. március 20-án a bíróság sorban első második elnöke lett. Pantůček halála után Hácha – amint arról már szóltunk – 1925-ben avansált az elnöki tisztségre.

Hácha karizmatikus személyisége kétségkívül jelentős hatással volt az általa hosszú éveken át vezetett cseh közigazgatási bíróság arculatára. A bíróság a két világháború közötti Csehszlovákia legfontosabb bíróságai közé tartozott. Hácha – köszönhetően a common law és a nemzetközi jog területén szerzett széleskörű ismereteinek – a hágai Állandó Nemzetközi Bíróságnak is tagja lett. Jelentős akadémiai tevékenységet is folytatott. 1910-től az államtudományi állami vizsgák bizottságának tagja lett, 1920-ban pedig a közigazgatási jog docensévé nevezték ki a prágai Károly Egyetemen, ahol a Közigazgatási Bíróság jogi környezetéről, valamint munkajogról tartott előadásokat. Ezt megelőzően a cseh járások tanácsadó testületének és a cseh városok állandó bizottságának tagja volt. A Csehszlovák Köztársaság alapítása után a köztársaság jogi tanácsának⁶⁸ tagja volt. Végül nem feledkezhetünk meg arról, hogy – irodalmi, fordítói és műgyűjtői tevékenységének elismeréseként – Hácha a Cseh

⁶⁸ A csehszlovák országgyűlés tanácsadó szervezete.

Tudományos és Művészeti Akadémia, valamint a Cseh Tudós Társaság tagságát is elnyerte.⁶⁹

Hácha egyike volt a cseh jogtudomány legkiemelkedőbb reprezentánsainak, tudósi pályáját erőteljes publikációs tevékenység jellemezte. Tudományos munkáiban a részleteket is gondosan kifejtő, érvelésében jól követhető, pontos szerző volt. Tehetsége költészetében is megmutatkozott, s irodalmi vénája szakmai stílusában is tükröződött. Már abban az időben, amikor a Tartományi Bizottság szolgálatában állt, számos jogi témában publikált cikkeket és tanulmányokat, így például a *Samosprávní obzor*, a *Právník* vagy a *Správní obzor* című lapokban. Hácha műve a Csehszlovák Köztársaság kommentált törvényeit tartalmazó, Zdeněk Rádl által szerkesztett *Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság* című kötet szakmai, valamint stilisztikai szempontból egyaránt elismerésre méltó kíséző szava.

Hácha leghíresebb munkája szerkesztőként azonban *A csehszlovák közjog szótára* volt. A művet közösen Jiří Hoetzellel, František Weyrel, Karel Laštovkával és Jiří Havelka szerkesztő titkárral készítette. A szótár kétségkívül a cseh jogi szakirodalom legjelentősebb művei közé sorolható. A szótár az úgynevezett első csehszlovák köztársaság idején jelent meg. Négy kötetén 1939 októberéig dolgoztak. A szótár utolsó, ötödik része a második világháború után került nyomdába.⁷⁰ Karel Eliáš a következőket írta a szótárról: „[...] Hácha után szokatlanul hatalmas irodalmi emlékmű maradt fenn – a csehszlovák közjog ötrészes szótára, a két világháború közötti közjogi tudományunk monumentuma, amely közjogászok számára hasonlóan értékes, mint a civilistáknak a Rouček–Sedláček-féle híres kommentár.”⁷¹ Hoetzel Laštovka és Weyr professzorokkal együtt Hácha kezdeményezte a szótár megalkotását, és maga vállalta néhány szócikk feldolgozását is.

Hácha jogászai tevékenysége és munkája igen tág területet ölelt fel, de elsősorban a közjog és a közigazgatási jog területére fókuszált. Az angol-szász jog kiváló ismerőjeként figyelmét előszeretettel szentelte a szigetország jogrendszere egy-egy izgalmas problémájának. Amint már említettük, érdeklődése gyakran vezette a művészetek különböző területeire.

⁶⁹ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 118.

⁷⁰ 2000-ben az Eurolex Bohemia kiadó hatalmas szerkesztői munka eredményeként mind az 5 részt publikálta.

⁷¹ ELIÁŠ, Karel (1995): Stále nedocenený český právník. *Právník*, Vol. 134, No. 7. 723.

Gyűjtőként elsősorban grafikai gyűjteményére lehetett büszke, ám ezen túl köztudott volt, hogy nagyon szerette a szép kötésű könyveket. Járatos volt a prózairadalomban, hiva a könyvbaráti kiadásoknak, valamint a karcépek és rajzok gyűjteményes köteteinek. Könyvtárában minden egyes könyv ex librist tartalmazott, amelyen az angol jog (angol parókás bíró képe) a hársfalevelekkel („csehség” jelei) volt összekötve.⁷² Sőt, Hácha fordítóként is dolgozott. Mint az angol irodalom avatott ismerője számos művet ültetett át cseh nyelvre. Ő fordította Rudyard Kipling, valamint Robert Louis Stevenson néhány művét, illetve Theodor testvérével együtt Jerome Klapka Jerome *Három ember egy csónakban* című feledhetetlenül humoros regényét.⁷³

Az 1938-as esztendő a magánéleti krízisek mellett a Csehszlovák Köztársaságra leselkedő veszélyek miatt is nyomasztóan hathatott az elnökre. A kiéleződő német–csehszlovák konfliktusban Hácha – emberi habitusánál fogva – az aktív ellenállással szemben inkább a kompromisszumot választotta. Ezért Edvard Beneš államelnöknek a nemzetiszocialista Németországgal való megegyezést javasolta. Az 1938. szeptember 29-i müncheni megállapodás a Csehszlovák Köztársaság belpolitikai viszonyainak, valamint a francia és angol „engedménypolitikának” az eredménye volt. A „nagyvilág” számára ez a háború elhalasztását jelentette, Csehszlovákiával szemben viszont a kocka el volt vetve.⁷⁴

1938. november 30-án Háchát a „München utáni” Csehszlovák Köztársaság államelnökévé választották meg. A megszállás idején a Cseh–Morva Protektorátus vezetőjeként működött. 1943-tól azonban egyre elhatalmasodó betegsége miatt gyakorlatilag nem volt képes hivatali teendőinek ellátására. A háború befejeztével az új hatalom kormányának belügyminisztere (tekintet nélkül Hácha kritikus egészségi állapotára) utasítást adott a Lány várkastélyban történő őrizetbe vételére. Rövidesen, 1945. június 27-én a pankráci rabkórházban elhunyt.⁷⁵ A temetés titokban

⁷² PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě 1. Praha, Rybka. 19–20.

⁷³ ELIÁŠ, Karel (1995): Stále nedoceněný český právník. *Právník*, Vol. 134, No. 7. 722–723.

⁷⁴ PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě 1. Praha, Rybka. 20–22.

⁷⁵ ADAMOŤ, Karolína – MATEŠ, Pavel (2002): *Malá encyklopedie českých právníků*. Praha, Linde. 54–55.

zajlott le a Vinohrady temetőben. A halott nevét nem engedélyezték rávézni a sírkőre.⁷⁶

2.2.3. Munkatársak

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosai, valamint tanácselnökei között több jelentős jogtudóst találhatunk. A legkiválóbb személyiségek rövid személyes életrajzait az alábbiakban ismertetjük. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a vezetéknevük szerint ábécésrendben méltatjuk munkásságukat.

Bohuslav Josef Václav (1863–1952). A Mladá Boleslav-i gimnázium növendéke, 1888-ban szerezte meg Prágában jogi doktori diplomáját. Bírói pályafutását a Nové Benátky-i és Brandýs nad Labem-i járási bíróságokon kezdte, majd folytatta azt a prágai polgári és büntető bíróságon. Ezután a Felső Bíróságra került, ahol Pantůček felfigyelt rá, és 1918 után a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon kínált fel neki állást. Itt tanácsosként, később tanácselnökként dolgozott. 1928-ban nyugdíjazták. Az ügynevezett testvéri pénztárak⁷⁷ választott bíróságának elnöke volt. Irodalmi tevékenysége is jelentős, orosz és lengyel nyelvből fordított. Legfontosabb művei: *Hagyatéki eljárás, A végrehajtási rend gyakorlata* (1897), *Hitelező és adós* (1901). A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon ő szerkesztette a bíróság hivatalos döntvénytárát, amely ezáltal a Bohuslavi Döntvénytár elnevezést nyerte. A Döntvénytár két részből áll: az első a közigazgatási ügyeket öleli fel, hivatalos rövidítése „Boh. A”, a másik a pénzügyi döntéseket tartalmazza, ez a „Boh. F” megjelölés alatt ismert. Mivel Josef Václav Bohuslav az Alkotmánybíróságon is dolgozott, a Bohuslavi Döntvénytárban az Alkotmánybíróság ítéleteit is publikálták azokban az években, amikor szerkesztőként tevékenykedett.⁷⁸

⁷⁶ CÍLEK, Roman (2005): *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. Černošice, Agave. 205.

⁷⁷ Ún. testvériségek az első csehszlovák állam kezdetén gyakran jöttek létre. Közös érdekeket védő egyesületekről van szó, például a testnevelés területén.

⁷⁸ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 39. A Bohuslavi Döntvénytár leleteit lásd például: BOHUSLAV, Josef Václav (1925): *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*, svazek VI, část II. Praha, Právnícké vydavatelství v Praze; BOHUSLAV, Josef Václav (1925): *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*,

Diwald Hugo (1862–1939). A prágai jogi kar elvégzését követően politikai pályára lépett. 1896-ban a Kereskedelmi Minisztériumban kapott állást. 1908-ban a bécsi közigazgatási bíróság tanácsosa, majd 1914-ben a Közmunkaügyi Minisztérium szakmai elnöke⁷⁹ lett. 1918-ban a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon kapott tanácselnöki állást, Pantůček halála után pedig a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság másodelnökévé választották. *A csehszlovák közjog szótárának* egyik szerzője, 1929–1933 között ő szerkesztette a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság közigazgatási döntvénytárát.⁸⁰

Dusil Václav (1884–1960). A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosa. *A csehszlovák közjog szótárának* társszerzője. A Belügyminisztérium Közlönyében a következő dolgozatokat publikálta: *A film cenzúrája* (III. évfolyam), *Az ügynevezett rövidített eljárásról* (V. évf.), *A csehszlovák egyesületi jog forrásai* (VI. évf.), *A közigazgatási büntető eljárás* (IV. évf.). Legjelentősebb önálló munkája a *Csehszlovák egyesületi jog* (1924).⁸¹

Frána Augustín (1882–1932). A Mladá Boleslav-i gimnáziumban és a prágai jogi karon folytatott tanulmányokat, majd az utóbbi befejeztével 1922-ig a pénzügyi szolgálatban dolgozott. Ezt követően a Jogegyesítési Minisztériumnál kapott állást, ahonnan a Legfelsőbb Közigazgatási Bírósághoz lépett át. A bíróságon tanácsosként dolgozott. Irodalmi művei az adójoggal foglalkoztak. 1922-ben megalapította az *Adó- és pénzügyi revue* című havi folyóiratot.⁸²

---

svazek VII. Praha, Právnícké vydavatelství v Praze; továbbá: *NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních* (1927). Svazek I., judikáty z let 1918–1923. Praha, Právnícké vydavatelství JUDr. V. Tomsa; *NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních* (1930). Svazek II., judikáty z let 1924–1928. Praha, Právnícké vydavatelství JUDr. V. Tomsa; *NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních* (1935). Svazek III., judikáty z let 1929–1933. Praha, Právnícké vydavatelství JUDr. V. Tomsa; *NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních* (1939). Svazek IV., judikáty z let 1934–1938. Praha, Právnícké vydavatelství JUDr. V. Tomsa.

⁷⁹ Jogi szakmai tanácsadással megbízott munkatársak vezetője.

⁸⁰ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 78.

⁸¹ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 84.

⁸² NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 102.

Franěk Jaroslav (1874–1927). Berlinben és Lipcsében tanult. 1906-ban a Kereskedelmi Minisztériumhoz rendelték. 1918-ban a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosává, később pedig tanácselnökévé nevezték ki. *A csehszlovák közjog szótárának társszerzője volt.*⁸³

Janota Oswald (1881–1936) 1918 után az oktatási ügyekkel kezdett foglalkozni. 1920-tól a törvényalkotó osztály vezetőjeként dolgozott. 1921-től a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosa lett. Részt vett a saint-germaini békeszerződések végrehajtásáról szóló értekezleteken. Fő műve: *Az oktatásügyi törvények* (1924). 1919-től Bohuslavval együtt publikálta a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság Közigazgatási Döntvénytárát.⁸⁴

Kliment Josef (1901–1978). Jogtörténész, politikus, 1930-tól a prágai Károly Egyetem jogtörténész docense. 1928–1938 között a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság titkára, 1938-tól 1944-ig Emil Hácha államelnök irodájának sajtóelőadója. 1944-ben K. H. Frank – aki a Német Birodalom cseh és morva minisztere volt – megkeresése alapján őt nevezték ki Hácha után a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság harmadik elnökévé. A felszabadítás után több csehszlovák börtönben (Pankrác, Bory, Mírov, Leopoldov, Valdice) raboskodott.⁸⁵

Koshin Karel (1882–1946). A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosa. *A csehszlovák közjog szótárának társszerzője.* Angol nyelvből fordított.⁸⁶

Mašek Otakar (1885 – halálának éve ismeretlen). 1918 után miniszteri titkárként a Belügyminisztériumhoz rendelték át. Erről a munkahelyéről került a Legfelsőbb Közigazgatási Bírósághoz. Itt tanácsosként dolgozott. *A csehszlovák közjog szótárának társszerzője.* Fő művei: *A politikai igazgatás szervezete Szlovákiában*, valamint *A megyék gazdasági és pénzügyi tevékenysége Szlovákiában.*⁸⁷

⁸³ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 103.

⁸⁴ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 173.

⁸⁵ MALÝ, Karel (2004): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989 (sborník příspěvků)*. Praha, Karolinum. 698.; MACHÁLEK, Vít (1998): *Prezident v zajetí*. Praha, Regulus. 254.; 303–304.

⁸⁶ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 173.

⁸⁷ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 295.

Mrazík Vladimír (1869–1970). 1922-től dolgozott a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon. 1939–1941 között a Nemzeti Közkezeség (Národní Souručenství)⁸⁸ első titkára volt. Reinhard Heydrich⁸⁹ Prágába való érkezése után külföldi rádió hallgatásának büntetésében bűnösnek találták, és 10 évi börtönbüntetésre ítélték. Az 1945–1946-os években a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosa volt, 1946–1948 között pedig tanácselnökként dolgozott. 1948-ban a februári kommunista államcsíny után nyugdíjazták. 1952-ben letartóztatták, és 6 év börtönbüntetésre ítélték. Francia nyelvből fordított. Az 1924–1929 közötti években ő szerkesztette a *Csehszlovák sakkozók hírlapját*. Egyéni műve a *Sakk kézikönyve*.⁹⁰

Zeis Egon (1880–1955). A prágai, a bécsi és a heidelbergi egyetemeken tanult. 1918 végén meghívták a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság állományába, ahol 1927-ben tanácselnökké nevezték ki. Az 1945–1948 közötti években a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnöke, ezenkívül az Alkotmánybíróságnak, illetve 1919-től a Károly Egyetemen az államtudományi vizsgák bizottságának is tagja volt. Legfőbb művei: *Az osztrák alkotmányjog áttekintése, A gazdasági és erdészeti vállalatok hivatalnokainak szolgálati viszonya*, továbbá: *Erdészeti, vadászati, halászati és mezőgazdasági termelést védő törvények* (1934). Több – a *Správní obzorban* és más folyóiratokban publikált – közjogi cikk szerzője.⁹¹

2.3. A novemberi törvény

1918. november 2-án fogadta el a csehszlovák Nemzeti Tanács a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról és az hatásköri viták eldöntéséről szóló 3/1918. számú (úgynevezett novemberi) törvényt. A jogszabály azonnali hatállyal az egész csehszlovák területre vonatkozólag átvette a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló 36/1876. számú birodalmi (úgynevezett októberi) törvényt, valamint a Birodalmi Bíróság felállításáról

⁸⁸ A Protektorátus idején (1939–1945) egyetlen engedélyezett cseh politikai párt egyesítette az összes, világháború közötti politikai pártot.

⁸⁹ A Cseh–Morva Protektorátus protektorhelyettese és ügyvezető protektora.

⁹⁰ MALÝ, Karel (2004): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989 (sborník příspěvků)*. Praha, Karolinum. 699.; MACHÁLEK, Vít (1998): *Prezident v zajietí*. Praha, Regulus. 303.

⁹¹ NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil. 275., 514., valamint a 6. sz. melléklet.

szóló 143/1867. számú birodalmi alaptörvényt, amennyiben e törvények a közigazgatási hatóságok vagy a közigazgatási hatóságok és bíróságok közötti hatásköri viták eldöntéséről rendelkeztek. A csehszlovák Alkotmánybíróság ekkor még nem létezett. Felhívjuk a tisztelt olvasó figyelmét arra, hogy a 3/1918. számú törvényt a Törvénytárban alacsonyabb számmal tették közzé, mint a Nemzeti Tanács 1918. október 28-i 11/1918. számú törvényét, amely jogszabály magát a csehszlovák állam megalapítását hirdette ki.⁹² Ebből arra lehet következtetni, hogy a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság megalapítása rendkívül fontos volt. A törvény „szellemi atyja” Ferdinand Pantůček volt.⁹³

Az átvett osztrák jogszabály szövegének szükséges módosításai főként a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörét érintették. A módosítások révén a jogszabály számottevően általánosabb és egyszerűbb lett. A bíróság hatáskörének az Osztrák–Magyar Monarchia dualista felépítésére nézve igen bonyolult szabályzata ezáltal értelemszerűen megszűnt.⁹⁴

Komoly változást jelentett a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörébe tartozó fegyelmi ügyek besorolása. A novemberi törvény megszüntette a rendőri büntetőügyek kizárását is. A legjelentősebb változás azonban véleményünk szerint az volt, hogy megszüntették a hatóságok szabad mérlegelésének a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatásköréből való kizárását. Ez esetben a módosításnak nem volt célja megengedni a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak azt, hogy a hivatal szabad mérlegelése felhasználásával született döntést tárgyi szempontból vizsgálja meg. Az addigi elv, amely szerint a közigazgatási bíróság csak a közigazgatási döntés törvényességét vizsgálhatja meg, továbbra is hatályban maradt. Pusztán eljárástechnikai okokból a közigazgatási bíróságnak csakis azt a hatáskörét ismerték el, hogy a bíróság a közigazgatási hivatal határozatának törvényességét vizsgálhatja meg, abban az esetben is, ha a hatóság a törvény által elismert és korlátolt mérlegelést használta fel.⁹⁵

⁹² SEDLÁČEK, Stanislav (2001): Prvorepublikové Československo a správní soudnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Vol. 9, No. 1. 71.

⁹³ NOVOTNÝ, Josef (1999): Nejvyšší správní soud: (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). I. část. *Správní právo*, Vol. 32, No. 2. 79–80.

⁹⁴ MACUR, Josef (1992): *Správní soudnictví a jeho uplatnění v současné době*. Brno, Masarykova univerzita, 113.

⁹⁵ SCHELLE, Karel (2005): *Vývoj veřejné správy v letech 1848–1990*. Praha, Eurolex Bohemia. 427.

A bécsi közigazgatási bíróság hatáskörével megegyezően a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság az osztrák birodalmi bíróság azon hatáskörével volt megbízva, hogy az állampolgárok alkotmány által garantált politikai jogainak megsértését vitathassa meg.⁹⁶ A csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatásköre ezen túl a következő pontokban foglалható össze:

1. közjogi alanyi jogok védelme a pontosan meghatározott ügyek kivételével,
2. hatásköri viták eldöntése,
3. a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság Mandátumi Tanácsának tevékenysége.⁹⁷

Az 1. ponthoz: A kivételek a szabadalmi ügyekre, a választásokkal kapcsolatos vitákra, a főiskolai tanárok és magáncensek fegyelmi ügyeit eldöntő felső fegyelmi bizottság ítéleteire, a hadsereg fegyelmi hatáskörének kereteiben kibocsátott döntésekre, közigazgatási intézkedésekre és kinevezésekre vonatkoztak. A kivételek körébe azonban nem tartoztak azok az ügyek, amikor a kinevezési jogról volt szó, valamint a kormány kartellbizottságról szóló határozatait, amelyek ellen nem volt lehetséges a kartellbíróság előtt panasszal élni.

A 2. ponthoz: A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság a következő hatásköri vitákat döntötte el:

- a rendes bíróságok és közigazgatási hatóságok⁹⁸ között, mégpedig pozitív, valamint negatív értelemben vett konfliktusok esetében,⁹⁹
- a tartomány gyűlése és a központi kormányhivatalok között (pozitív értelemben vett konfliktusok),
- a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság és a rendes bíróságok, valamint a tartományok autonóm szervei között (szintén pozitív értelemben vett konfliktusok).

⁹⁶ SLÁDEČEK, Vladimír (1998): Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky). *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 545.

⁹⁷ A Tanács a mandátumok szétosztását felügyelte. SEDLÁČEK, Stanislav (2001): Prvorepublikové Československo a správní soudnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Vol. 9, No. 1. 73.

⁹⁸ A közigazgatási hatóság törvényes definíciója nem létezett.

⁹⁹ Pozitív konfliktusról akkor van szó, ha az ügy eldöntését több állami szerv vállalja. Negatív konfliktus esetében az ügyet nem akarja eldönteni senki.

A vitákat eldöntő tanács 6 tagból állt, közülük 3-an voltak a Legfelsőbb Bíróság és 3-an a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tagjai.

A 3. ponthoz: A Mandátumi Tanács a képviselők mandátumának elvesztéséről határozott abban az esetben, ha az adott politikai pártot szétosztatták. A Mandátumi Tanács ez esetben hivatalból határozott.¹⁰⁰

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság és a Legfelsőbb Bíróság két külön bírói fórumot alkottak. A Brnóban székelő Legfelsőbb Bíróság a polgári és büntető ügyek legutolsó, harmadik foka volt. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság Prágában, az Igazságügy-minisztériummal egy épületben székelt.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság természetes és jogi személyek jogainak védelmét szolgálta (jogi személy védelmét abban az esetben képviselte, amennyiben a jogi személy nem lépett fel hatósági szervként). Csak akkor nyújtott jogvédelmet, ha az alanyi közjog volt megsértve, nem pedig a közérdek. Az eljárás csak akkor indulhatott meg, ha benyújtott panaszában a fél azt állította, hogy a közigazgatási hatóság jogellenes döntése vagy intézkedése által sértett volt saját jogaiban. A panasznak akkor volt helye, ha a fél ügyében korábban már valamennyi közigazgatási hatóság előtti jogorvoslati lehetőségét kimerítette. A panaszt ügyvédnek kellett aláírni, és a panaszolt határozat kézbesítésétől számított záros határidőn, 60 napon belül kellett benyújtani. A panasznak felfüggesztő hatálya nem volt, azonban ezt a panaszos kérelme alapján engedélyezhette a sérelmezett határozatot kibocsátó hatóság, ha:

- a) a közérdek az azonnali végrehajtást nem indokolta,
- b) a végrehajtásból az érintett személynek helyrehozhatatlan kára keletkezhetett.

Garanciális szabályként az eljárásban érvényesült a szóbeliség és a nyilvánosság elve, csak kivételesen került sor titkos tárgyalásra. Az alperes állami vagy közigazgatási szervet azon minisztérium kiküldött képviselője képviselte, amely minisztérium felügyelete alá tartozott a sérelmezett határozatot hozó hatóság. Az alperes hatóság nem képviseltethette magát ügyvéd által. A jogellenes határozatokat a Legfelsőbb Közigazgatási

¹⁰⁰ SEDLÁČEK, Stanislav (2001): Prvorepublikové Československo a správní soudnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Vol. 9, No. 1. 74.

Bíróság megsemmisítette, s az ügyben érintett közigazgatási hatóság köteles volt új határozatot hozni.¹⁰¹

Alapítása idején a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első és másodelnökből, 4 tanácselnökből és 20 tanácsosból állt.¹⁰² A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság élén az első és a másodelnök állt. Az első elnök a bíróság igazgatója volt, ő vezette és ellenőrizte a hivatalos teendőket. Joga volt a létező jogszabályok tiszteletben tartása mellett ügyeket eldöntő, plenáris és fegyelmi tanácsokat létrehozni. Ő osztotta szét a hivatalos teendőket a tanácsosok és más alkalmazottak között.

A bíróság tanácsokban határozott. A bírósági tanácsokat általában 1 tanácselnök és 4 tanácsos alkotta. Bizonyos esetekben azonban a bíróság tanácsa a tanács elnökéből és csak 2 tanácsosból állt. 1930-ban a tanácselnökök számát 9-re, a tanácsosok számát pedig 48-ra növelték, valamennyiüket az államelnök nevezte ki.¹⁰³ A tanácsok összetételénél az az elv honosodott meg, hogy a tanácsosok felének bírói hivatal betöltésére alkalmas végzettséggel kellett rendelkeznie. Az adók és járulékok ügyeiben állandó tanácsok jöttek létre, amelyek együttesen a bíróság pénzügyi szakosztályát alkották.

Az osztrák jogszabály recepciója Csehország számára nem hozott különösebb változást, csupán a csehszlovák állam kihirdetése előtti állapot igazolását jelentette. Szlovákia és Kárpátalja számára azonban nagyon komoly változást eredményezett. Csehszlovákia e területein nem szívesen fogadták az osztrák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságra vonatkozó joganyag recepcióját. Előfordult, hogy némely esetben bizonyos viszszalépésnek tekintették a magyar közigazgatási bíróság megszüntetését.¹⁰⁴ A magyar – 1896-ban alapított – közigazgatási bíróság ugyanis alapvetően más elvekre épült, mint az osztrák modell.¹⁰⁵

¹⁰¹ JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – DOBEŠ, Jan (2005): *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha, NLN. 342.

¹⁰² MAZANEC, Michal (1996): *Správní soudnictví*. Praha, Linde. 31.

¹⁰³ SCHELLE, Karel – SCHELLEOVÁ, Ilona (2004): *Vývoj organizace soudnictví v letech 1945–1989*. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha, Karolinum. 344.

¹⁰⁴ HÁCHA, Emil – HOETZEL, Jiří – WEYR, František ed. (1932): *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II, I až O. Brno, Polygrafia. 831–832; továbbá: MACUR, Josef (1992): *Správní soudnictví a jeho uplatnění v současné době*. Brno, Masarykova univerzita. 11.

¹⁰⁵ HÁCHA, Emil (1936): *Správní soudnictví*. Brno, Rudolf M. Rohrer.

A novemberi törvény végrehajtása érdekében a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság személyzetének kinevezéséről a 7/1918. számú nemzeti tanácsi rendelet intézkedett, míg a hatásköri vitákat eldöntő külön szenátus szervezetéről a 635/1920. számú állapított meg szabályokat. A 4/1918. számú törvénynek, amely az állam vagy annak részei elleni igények eldöntését illető hatásköréről szólt, ugyancsak volt bizonyos, a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságot érintő vonatkozása. A szabály ugyanis azt rendelte el, hogy amennyiben a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság nem illetékes az egész állam vagy némely tartománya elleni igények eldöntésében, akkor ezen igényeket a rendes bíróságok dönthetik el.¹⁰⁶

2.4. A Legfelsőbb Közigazgatási Bírósággal összefüggő bíróságok jogszabályzata

Az Alkotmánylevélnek (a 121/1920. számú alkotmányos törvénynek) a *Minisztériumok és közigazgatási hatóságok* című fejezete a közigazgatási bíróságról két rendelkezést tartalmazott (86. és 88. szakasz). Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy e két rendelkezést nem a bírósági hatalomról szóló negyedik, hanem a kormányzó és végrehajtó hatalomról szóló harmadik fejezetben találjuk.¹⁰⁷

Az Alkotmánylevél 86. szakasza a következő rendelkezést tartalmazta: „Az alacsonyabb állami szervekben lehetőség szerint legyen biztosítva a polgári elem részvétele, a közigazgatási hatóságoknál pedig a lehető leghatékonyabban legyen biztosítva az állampolgárok jogainak és érdekeinek védelme (közigazgatási bíráskodás által).” Az Alkotmánylevél 88. szakaszának első cikkelyében ellenben ez áll: „A bírói védelmet a közigazgatási hatóságok ellen a legfelsőbb fokon a független bírákból álló, az egész ország területén illetékes bíróság szolgálja.” Ugyanazon szakasz második cikkelye a részletesebb szabályozást külön törvényre bízta.¹⁰⁸

Amint látjuk, a Birodalmi Bíróság intézményét a csehszlovák jogrendszer nem recipiálta. Ezért a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak

¹⁰⁶ ČERVINKOVÁ, Sandra (2011): *Nejvyšší správní soud ve 20. století*. Bakalárská práce. Brno, Masarykova univerzita. 19. Elérhető: https://is.muni.cz/th/sc4mj/Bakalarska_prace_2011.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.).

¹⁰⁷ HENDRYCH, Dušan et al. (2012): *Správní právo: obecná část*. Praha, C. H. Beck. 518.

¹⁰⁸ *Ústava republiky Československé* (1927). Praha, Státní nakladatelství v Praze. 23.

az alkotmány által garantált politikai jogok védelméről is gondoskodnia kellett volna, ezenfelül az állam vagy annak egyes tartományaival szemben támasztott közjogi igények elbírálását – felülvizsgálati eljárásban – is köteles lett volna teljesíteni.¹⁰⁹

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló 36/1870. számú birodalmi törvény értelmében a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság az állampolgárok (alkotmányosan elismert) politikai jogaik megsértésére vonatkozó panaszainak ügyében döntött. A Birodalmi Bírósághoz hasonlóan a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság e hatáskörének döntéshozatali keretében való tényleges működése szintén problematikus volt. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak ugyanis felül kellett volna vizsgálnia az alkotmányos jogok megsértésére vonatkozó panaszok eseteit is, azonban maga a bíróság az alkotmányosság körébe eső vélelmezett jogsértések felülvizsgálatára nem volt jogosult. A bíróság saját eljárásában az alkotmány és a törvények tiszteletben tartására volt kötelezve, így lényegében a „klasszikus” közigazgatási határozatokat csak törvényességi szempontból vizsgálhatta meg, mivel más különös eljárási jogszabály nem létezett.¹¹⁰

Az 1920-as Alkotmánylevelével egy új különös bíróságot hívott életre: az Alkotmánybíróságot. Ezáltal egy új igazságszolgáltatási fórum jött létre, a szakosított alkotmányos bíráskodás szerve. A bíróság hatáskörét azonban szoros határok közé szorították. Mégis elmondható, hogy a csehszlovák állam megalapításának idején és az azt követő években az Alkotmánybíróság pusztá léte is pozitív fejlemény volt,¹¹¹ annak ellenére, hogy az Alkotmánybíróság nem vizsgálhatta az alkotmányosan elismert jogok megsértése miatt beadott állampolgári panaszokat. Ezek ugyanis a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörébe tartoztak. Az alkotmányosság szempontjából a bíróság a nemzetgyűlés törvényeinek és tanácsai rendelkezéseinek felülvizsgálatára volt csupán hivatott.¹¹²

¹⁰⁹ MACUR, Josef (1992): *Správní soudnictví a jeho uplatnění v současné době*. Brno, Masarykova univerzita. 113.

¹¹⁰ SLÁDEČEK, Vladimír (1998): Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky). *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 545.

¹¹¹ SLÁDEČEK, Vladimír (1998): Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky). *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 546.

¹¹² SLÁDEČEK, Vladimír (1998): Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky). *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 547.

Az Alkotmánybíróság 7 tagból és 7 póttagból állt. Két-két alkotmánybírósági tagot a Legfelsőbb Bíróságnak és a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak kellett kineveznie. A többi két tagot és az Alkotmánybíróság elnökét az államelnök nevezte ki. Az alkotmánybírák megbízatása 10 évre szólt. A részleteket Az Alkotmánybíróságról szóló 162/1920. számú törvény szabályozta. A törvényt hamarosan, az Alkotmány után jóváhagyták. Az Alkotmánybíróság előtti eljárást a 255/1922. számú eljárási rendről szóló törvény szabályozta.¹¹³ A szabályzat – a szűk alkotmányos keretek között – csak kétfajta eljárást ismert:

- a törvények érvénytelenségéről szóló eljárást,
- a halaszthatatlan intézkedésekről szóló eljárást.¹¹⁴

A csehszlovák alkotmánybíróság csak két 10 éves választási periódust élt meg. Az első választási periódusa 1921. november 17-étől 1931. november 17-éig tartott. Ezt követően csaknem 7 évig nem sikerült kinevezni az alkotmánybírákat. Weyr szerint ezt az állapotot főleg a bíróság személyi összetételéről szóló viták okozták.¹¹⁵ 1938-ban sikerült újra kinevezni a bírakat, ám a második választási periódus csak rövid ideig, 1938. május 10-étől 1939. március 15-éig, a náci megszállásig tartott. Az Alkotmánybíróság ténylegesen 1941 második felében szűnt meg. A bíróság a világháború után formálisan 1948-ig létezett, jóllehet tevékenységet ekkor már nem fejtett ki. Ezután hosszú időre megszűnt.¹¹⁶

Az 1920-as Alkotmánylevelél különlegesen fontos jogszabály volt. Már elfogadásának dátuma – 1920. február 29. – is jellegetesnek tekinthető. Ezzel egy napon más törvényeket is jóváhagytak, amelyeket technikailag az Alkotmánylevelél részeinek tekintettek. Ezek közül az egyik a 126/1920. szám alatt kihirdetett törvény volt, amely a Csehszlovák Köztársaság megyei és járási rendszerét rögzítette (a továbbiakban „megyei törvény”). A törvény elfogadásával a törvényalkotó meg akarta szüntetni a Monarchia jogintézményeit.

¹¹³ LANGÁŠEK, Tomáš (2011): *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 30–60.

¹¹⁴ SLÁDEČEK, Vladimír (1998): *Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky)*. *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 546.

¹¹⁵ WEYR, František (1922): *Československé právo správní. Část obecná: organizace veřejné správy a řízení správní*. Brno, Český akademický spolek Právnick. 101.

¹¹⁶ SLÁDEČEK, Vladimír (1998): *Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky)*. *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 546.

A megyei törvény intézményesítette Csehszlovákiában a közigazgatási bíraskodás decentralizációját. A jogszabály értelmében a megyei közigazgatási bíróság tanácsai állami hivatalnokokból és választott megyei polgárokból tevődtek volna össze. A törvény értelmében a megyék járássokra voltak felosztva, a magyar szolgabírói hivatal viszont megszűnt. A 126/1920. számú törvény értelmében a megyék legfőbb közigazgatási szervei a Belügyminisztériumnak alárendelt megyei hivatalok lettek, amelyeknek élén az ispán állt. Hatáskörük nagyjából megegyezett a magyar megyék, valamint azok főhivatalnokának hatáskörével. A megyei hivatal belső tagozata a következőképpen alakult:

Az államhivatalnoki pozíciót betöltő *ispán* állt a hivatal élén, ő vezette és képviselte a megyei hivatalt, s gyakorolta annak teljes hatáskörét. Általános ellenőrzési joga volt, az elnöki, valamint a rendészeti ügyeket irányította. Hivatalába a kormány kinevezése révén került.

A *megyei hivatal elnöksége* külföldön képviselte a megyét, fogadta a külföldi küldöttségek tagjait, s intézte a megyei hivatal személyes ügyeit. Hatáskörébe ezenkívül az államrendészeti, a mobilizációs, a bizalmas, valamint a gyülekezési ügyek is beletartoztak.

A *megyei hivatal 12 osztályát* a 290/1922. számú kormányrendelet hozta létre. A rendelet a következő osztályokat hívta életre: politikai, rendészeti és jóléti, gazdasági-ipari, számvevői, egészségügyi, állatorvosi, műszaki, mezőgazdasági, erdészeti, mezőgazdasági-műszaki osztályt, ide tartoztak továbbá a megyei levéltár, valamint a segédhivatalok.

A *megyei hivatal kirendeltségei* csak a választópolgárok akaratnyilvánításával jöhettek létre.

A *megyei hivatal grémiumát* a hivatal osztályainak elnökei alkották, a grémium elnöke az ispán volt. A grémium feladatkörébe a tanácsadás tartozott, az ispán számára viszont az általuk adott tanácsok nem voltak kötelező érvényűek.¹¹⁷

A megyei hivatalok mellett működő megyei képviseltek¹¹⁸ 35 – 6 évre kinevezett – tagból álltak. A megyei képviselő elnöke az ispán volt. E szervezeteknek gazdasági, közigazgatási, törvényhozó, tanácsadó hatáskörük volt, azonban a politikai ügyek megvitatása nem tartozott hatáskörükbe. A megyei képviselő első teljes ülésén megválasztotta a 8 tagú megyei

¹¹⁷ MOSNÝ, Peter – HUBENÁK, Ladislav (2005): *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice, UPJŠ. 226.

¹¹⁸ A magyar megyei gyűléseknek a csehszlovák jogszabályban használatos elnevezése.

választmányt, és egyúttal 8 póttagot is választott. A megyei választmány elnöke, az ispán legalább havonta egyszer köteles volt összehívni a testület rendes ülését. A megyei választmány ülései a megyei képviselőtestület üléseivel szemben nem voltak nyilvánosak. A választmány fő feladata a megyei képviselőtestület üléseinek előkészítése volt, de részt vett a megyei képviselőtestület határozatainak végrehajtásában, valamint a megye vagyonának kezelésében is. A megyei intézetek és üzemek fölötti ellenőrzés, valamint a megye apróbb ügyeinek intézése érdekében fakultatív módon megyei bizottságok voltak kinevezhetők a megyei küldöttség tagjainak vagy a megyében lakó és a megyei küldöttségbe választható polgárok részvételével. Kötelező csak a pénzügyi bizottság kinevezése volt.

A megyei bizottság elnöke ugyancsak az ispán volt, aki a *megyei választmány* segítségével ellenőrizte a bizottság tevékenységét. Mint már feljebb említettük, a törvény meghagyta a megyékben a járások intézményét, megszüntette viszont a szolgabírók hivatalát. A járást ezen túl a *járásai hivatal* képviselte, amelynek az élén a *járásai főnök* állt. A belügyminiszter által kinevezett járásai főnök államhivatalnoki pozíciót töltött be, szolgálati szempontból az ispánnak volt alárendelve. A járásai hivatal mellé 4 évre 8 rendes tagból és 8 póttagból álló járásai választmányt választottak, amelynek önkormányzati feladatai voltak. A választmány élén a járásai főnök állt. Rendes üléseit a főnök legalább havonta egyszer volt köteles összehívni. A járásai választmány hatáskörébe gazdasági, tanácsadó, segítő feladatok, valamint a közigazgatási bíráskodásban való részvétel tartoztak.

A csehszlovák megyei törvény sajátosságai közé sorolandó egyrészt a Belügyminisztérium azon joga, amelynek értelmében a megye önkormányzati szerveit bármikor külön indoklás nélkül feloszlathatta.¹¹⁹ Másrészt a törvény V. része, amely Csehszlovákia területén *megyei szövetségek* létrehozását rendelte el.¹²⁰ A három megyei szövetség egyike Szlovákia megyéit tömörítette volna. A megyei szövetség szervezete a törvény szabályzata értelmében a következő szervekből állt volna:

- A *megyeszövetségi testület* a szövetség legmagasabb, 24 tagú szerve lett volna, amelybe a megyei küldöttségek tagjai 3 éves időtartamra kerültek volna be. A választások a belügyminiszter

¹¹⁹ LIPSCHER, Ladislav (1966): *K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918–1938*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV. 52.

¹²⁰ Erre azonban a gyakorlatban soha nem került sor.

határozata szerinti arányos képviselő elvének figyelembevételével zajlottak volna le.

- A *megyeszövetségi választmány* 8 tagból állt volna, akiket a megyeszövetségi testület soraiból arányos képviselő szerint választottak volna.
- A *megyeszövetségi ellenőrző bizottságba* a megyeszövetségi testület azon tagjai kerültek volna, akiket a megyeszövetségi választmányba nem választottak be.

A belügyminiszternek joga volt a feljebb megnevezett szervezetbe 4 állami hivatalnokot kinevezni. Közülük egyik lett volna e szervezet elnöke. Az elnök hivatalos címe *a főispán*. A megyék alacsonyabb szervezeti egységei a járások voltak. A járási hivatal teendőit az állami járási hivataloknak kellett volna ellátniuk, Szlovákia területén azonban municipális városok és rendezett tanácsú városok is voltak.¹²¹ Megemlítendő még az is, hogy a megyei törvény csak Szlovákia területén lépett hatályba, mégpedig 1923. január 1-jétől.¹²²

A megyei törvény annyiban függött össze a közigazgatási bíráskodási rendszerrel, hogy a 158/1920. számú Megyei és járási hivatalok mellett működő közigazgatási bíróságokról szóló törvény értelmében különleges járási és megyei bírósági tanácsoknak kellett volna létesülniük. Ezzel a közigazgatási bíróságok rendszerének első foka a megyékben és járásokban lett volna megtalálható, míg fellebbviteli fórumként a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság határozott volna. A járási bírósági tanács a járási főnökből és két ülnökből állt volna. A megyei bírósági tanácsokat két hivatalnok és három ülnök alkották volna.

Az alacsonyabb fokú közigazgatási bíróságok hatáskörébe a megyei és járási hivatalok által hozott határozatok, az úgynevezett jogi ügyek elbírálása tartozott volna. A jogi ügyek a törvény értelmében olyan perek voltak, amelyekben a hivatallal szemben legalább egy fél lépett fel. A büntető rendőri ügyek nem tartoztak a tanácsok hatáskörébe. Az eljárás a megyei és járási közigazgatási bíróságok előtt hivatalból vagy a fél kezdeményezésére kezdődött volna. A törvény hatálybalépése a megyei törvény

¹²¹ VOJÁČEK Ladislav – SCHELLE, Karel – KNOLL, Vilém (2008): *České právní dějiny*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 306–307.

¹²² SCHELLE, Karel (2005): *Vývoj veřejné správy v letech 1848–1990*. Praha, Eurolex Bohemia. 213.

teljes hatálybalépésével függött össze. Mivel azonban maga a megyei törvény soha nem lépett hatályba az egész ország területén, a megyei és járási közigazgatási bíróságok sem jöhettek létre. A közigazgatási bíráskodási szervezet egyetlen csehszlovák bírósága így a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság maradt.¹²³

A teljesség kedvéért ugyanakkor megemlítendő, hogy a két világháború közötti évtizedekben a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon kívül más bíróságok is léteztek, amelyek akár hatáskörükben, akár összetételükben – kisebb vagy nagyobb mértékben – a Legfelsőbb Közigazgatási Bírósághoz kapcsolódtak. Minderről azért fontos szólni, hogy még inkább érthető legyen a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak a bírósági szervezetben betöltött pozíciója. A már említett Alkotmánybíróságon kívül a következő bíróságokról van szó:

1. *Választási Bíróság.* A Választási Bíróságról a 125/1920. számú törvény rendelkezett. A bíróság létesítésekor fontos szempont volt a költségkímélés. Ezért aztán ezt a bírói fórumot mint a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság mellékfórumát működtették. Elnöke a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnöke, alelnöke pedig a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság másodelnöke volt. A Választási Bíróság a bírákon kívül 12 ülnökből, 12 póttagból és a szükséges számú referensből állt.¹²⁴ A Választási Bíróság hatásköre az alábbi ügyekre terjedt ki:

- a) a Választási Bíróság bíróságként választási panaszokat döntött el,
- b) a Nemzeti Gyűlés és a tartományi gyűlések képviselőinek megválasztását hitelesítette,
- c) a Nemzeti Gyűlés tagja esetében döntött az egyes képviselők mandátumának érvénytelenítéséről,
- d) a 144/1924. számú törvény értelmében döntött a Nemzeti Gyűlés képviselőinek összeférhetetlenség ügyeiben.¹²⁵

¹²³ MAZANEC, Michal (2007): O správním soudnictví dvojako: Pohled právního instalátéra. In ŠMÍČEK, Vojtěch ed.: *Role nejvyšších soudů v evropských ústavních systémech – Čas pro změnu?* Brno, Masarykova univerzita, 194.

¹²⁴ HOETZEL, Jiří (1926): *Soudní kontroly veřejné správy: se zákonem o Nejvyšším správním soudě, jeho jednacím řádem, zákonem o volebním a patentním soudě.* Praha, Všeohr. 53–55.

¹²⁵ HOETZEL, Jiří (1937a): *Československé správní právo. Část všeobecná.* Praha, Melantrich. 475–479.

A Választási Bíróság szervezetére, tárgyalási rendjére a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság szervezeti és eljárási szabályai voltak irányadók.¹²⁶ A Választási Bíróság azonban magában a tárgyalt ügyben önállóan – a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságtól függetlenül – hozhatott határozatot.

2. *Szabadalmi Bíróság.* A bíróságot a 30/1897. számú birodalmi törvény hívta életre, majd Csehszlovákia területén a 305/1919. számú törvény szabályozta újra, amely jogszabály a szabadalmi hivatalok és a Szabadalmi Bíróság felépítéséről határozott. A Szabadalmi Bíróság elnöke a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnöke vagy tanácselnöke volt. Továbbá a Kereskedelmi Minisztérium tanácsosából, a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság 2 (rendes bírói tisztség betöltésére alkalmas) tanácsosából, valamint 3 műszaki szakértőből (tanácsosból) állt.¹²⁷ A Szabadalmi Bíróság hatáskörébe azon ügyek tartoztak, amelyek által a bíróság megállapította és megelőzte a szabadalom megszegését, ezzel elkerülhetővé váltak a későbbi hosszú bírósági perek. A bíróság előtt nem volt lehetőség új bizonyítékokat felhozni.

3. *Kartellbíróság.* A bíróságot a 141/1933. számú törvény hozta létre. Elnöke a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnöke vagy tanácselnöke volt, további tagjai: a Kartellbíróság alelnöke (a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácselnöke vagy tanácsosa), a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tanácsosa és a szükséges számú szakmai bíra. A szakmai bírácoknak gazdasági ismeretekkel és tapasztalattal kellett rendelkezniük.¹²⁸ A bíróság a kartellszerződésekről határozott, csak megerősítő vagy megszüntető hatásköre volt.

¹²⁶ HOETZEL, Jiří (1926): *Soudní kontroly veřejné správy: se zákonem o Nejvyšším správním soudě, jeho jednacím řádem, zákonem o volebním a patentním soudě.* Praha, Všehrd. 63.

¹²⁷ HOETZEL, Jiří (1926): *Soudní kontroly veřejné správy: se zákonem o Nejvyšším správním soudě, jeho jednacím řádem, zákonem o volebním a patentním soudě.* Praha, Všehrd, 69–70.

¹²⁸ HOETZEL, Jiří (1937a): *Československé správní právo. Část všeobecná.* Praha, Melantrich. 483.

4. *Biztosítási bíróságok.* A bíróságok jogalapjai: a 221/1924., a 184/1928., valamint a 29/1929. számú törvények. A bíróságok a társadalombiztosítási ügyekben hozhattak elutasító, illetve kárpótlást megállapító ítéleteket.

2.5. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első teendői

A csehszlovák közigazgatási bíráskodás az osztrák minta alapján kezdte meg működését. A kezdet és az átmenet nem volt zökkenőmentes. (Azonban figyelemreméltó az iratok átadásának folyamata.) Amikor Ferdinand Pantůček elfogadta a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnöki kinevezését, és a kinevezést a Nemzeti Gyűlésnek bejelentette, küldött egy cseh nyelvű levelet a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bírósághoz. Az iratban hangsúlyozta, hogy a Csehszlovák Köztársaság Legfelsőbb Közigazgatási Bírósága létrejött, és hatásköre valamennyi, a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság előtt 1918. október 28-a után indított ügyre kiterjed. Ezért megkérte bécsi partnerét, hogy haladéktalanul küldje el hozzá az összes erre vonatkozó iratot. A bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnöke 1918. november 25-i válaszában még ígéretet tett arra, hogy a kért iratokat haladéktalanul továbbítja a csehszlovák bírósághoz, továbbá azokat is, melyek 1918. október 28-a előtt indultak.

Ugyanakkor véleménye szerint a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság csehszlovák területre vonatkozó hatásköre 1918. november 11-én szűnt meg. 1918. december 18-tól aztán a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hozzálátott az el nem intézett ügyeknek a csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság felé történő továbbításához. A bécsi bíróság elnökének egy későbbi leveléből azonban arra lehetett következtetni, hogy nem áll szándékában továbbítani az 1918. október 28. – 1918. november 11. között elintéztett ügyeket annak ellenére, hogy korábban megígérte azt. A csehszlovák bíróság 1918. október 28-át tekintette meghatározó napnak, amíg a bécsi 1918. november 11-ét. Pantůček elnök a helyzettel szembeni tiltakozásul többször felemelte a hangját, és követelte a bécsi közigazgatási bíróságtól az október 28. – november 11. között elintéztett ügyek iratainak továbbítását is, ebbéli törekvése azonban nem járt sikerrel.

Közben a Nemzeti Tanács 1918. november 23-i dekrétumával kinevezte a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első tagjait. A Bíróság 1918. december 9-én tartotta első plenáris ülését, amely állást foglalt a két közigazgatási bíróság hatásköri vitájában. Az elfogadott határozat alapján

a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság 1918. október 28-a után nem volt jogosult a csehszlovák területre vonatkozó ügyekben eljárni, így a bécsi bíróság egyetlen, október 28. – november 11. között meghozott ítélete sem volt jogerős a csehszlovák állam területén. A panaszosok jogainak védelmében a plénum úgy határozott, hogy Csehszlovákia minden egyes közigazgatási hatóságát felszólítja, hogy – még ha korábban egy-egy jogvita iratait a bécsi társfórumnak küldték is meg – ezúttal az új helyzetben azokat Prágába, a Pantůček vezette testülethez juttassák el. A határozat értelmében ezekben az esetekben a csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság rendelkezik hatáskörrel. Így állt elő az a sajátos helyzet, hogy az újabb döntések sokszor ellentmondtak a bécsi határozatoknak.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hamarosan megkezdte rendes működését. A beérkezett 750 panasz közül 1919. január végéig 138 panasz esetében döntés is született. Ez a tény gyökeresen eltérő irányt mutatott a bécsi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság gyakorlatához képest. Az osztrák törvény kihirdetésétől a bécsi bíróság első ügyeinek elintézéséig ugyanis sokkal hosszabb idő, több mint fél év telt el. A csehszlovák bíróság gyors működése elsősorban Ferdinand Pantůček személyiségének volt köszönhető, aki a bíróság motorja és „szelleme” volt.¹²⁹

2.6. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló új törvény

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság átfogó reformjára irányuló törekvések már 1920-ban jelentkeztek. A bíróság ebben az időben az ország igazságszolgáltatási rendszerének egyik legkiválóbb bírói fórumát jelentette. Működésének azonban volt gyenge pontja is. Mivel a közigazgatási bíráskodás alsóbb fórumai nem épültek ki, s így a közigazgatási bíráskodás egyszintű maradt, a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság túlterhelt lett, ami a döntéshozatal lelassulásához vezetett.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság működésének javítására irányuló első törekvés Pantůček bírósági elnök 1922. február 6-i körlevelében található. „A megtett megfigyelés alapján a panaszok rendes, szabályszerű

¹²⁹ HÁCHA, Emil (1928): Nejvyšší správní soud – Vzpomínka na jeho zřízení a jeho dnešní stav. *Právník*, Vol. 67, No. 18–19. 587.

elintézése folyamatának biztosítása és az egységes gyakorlat bevezetése érdekében jónak látom a következő irányelveket kibocsátani:

- Úgy látom, hogy az új panasz a titkárságról hosszú ideig nem mozdul. Erre való tekintettel 14 napos határidőt szabok ki, amely határidőn belül a titkár köteles lesz az új panaszokat előzetes eljárásra bocsátani vagy visszaküldeni a panaszosnak a panasz szükséges kiegészítése végett vagy más módon elintézni, hacsak nem áll fenn egyéb jelentős indok, amely ellehetetlenítené a más módon történő elintézési folyamatot.
- Megtörténik, hogy a titkár egyedül vagy a kisegítő hivatalok útján rövid úton, telefonon kéri a panasz kiegészítését. Ez abszolúte megengedhetetlen.
- Felhívom a titkárok figyelmét, hogy addig, amíg a feleknek jogukban áll betekinteni az iratokba, kötelesek a hivatalos órákban az iratokat maguknál a hivatalban a megengedett helyen tartani úgy, hogy távollétükben gond nélkül lehetőség legyen a felek számára az iratot megkeresni. Mivel a körlevélben szereplő leiratokra eddig nem figyeltek oda, kérem a titkár urakat a leiratok pontos betartására.”¹³⁰

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló új jogszabály előkészítése már 1924-ben megkezdődött. Az új törvény első tervezetének megalkotásába Pantůček a bíróság csaknem valamennyi bíróját bevonta, ám az e tervezetről szóló tárgyalások nem vezettek eredményre. A kudarc azonban az elnököt nem térítette el a reform megvalósításának szándékától. 1927 márciusában Emil Hácha saját javaslatával fordult a kormányhoz. Koncepciójában a kisegítő bíróságok bevezetésének szükségessége mellett érvelt, továbbá az addigi 5 tagú tanácsok helyett 3 tagú testületek felállítását proponálta annak érdekében, hogy a bíróság saját teendőit hatékonyabban teljesíthesse. Az újabb kezdeményezést sem koronázta siker.¹³¹

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló törvény módosításának további javaslatát a Belügyminisztérium 1929. augusztus 4-én küldte az észrevételi eljárásra. A javaslat azon az elgondoláson alapult, hogy még nincs szükség a bíróság szervezetének változására, és csak az eljárás felgyorsulásához, valamint egyszerűsítéséhez szükséges elmaradhatatlan

¹³⁰ *Národní archiv Praha – Chodovec*, Fond NSS Praha, 61. doboz.

¹³¹ Digitální knihovna NS RČS 1925–1935, Senát, 6. ülés (1929. 12. 19-i ülés).

változásokra célzott. Mivel azonban a panaszok száma 1929-ben jelentősen megnőtt, a módosítási javaslatot félretették.¹³²

1936 júliusában az alsóházban tárgyalták Köllner és Kundt képviselők Weyr professzor elméletére alapozott törvényjavaslatát,¹³³ amelynek elfogadása esetén valamennyi állami és önkormányzati hatóság végső, már nem fellebbezhető határozatának vagy intézkedésének záró részében kötelező lett volna megjelentetni a következő kitételt: „Ez ellen a határozat vagy intézkedés ellen rendes jogorvoslatnak helye nincs. E határozat vagy intézkedés ellen azonban panasszal lehet élni a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon, Prágában. A panaszt a határozat vagy intézkedés kézbesítésétől számított 60 napon belül kell a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon benyújtani. A panaszt ügyvédnek kell aláírnia. A panasz általában felfüggesztő hatálya nincs, azonban a panaszos kérheti az eljáró hatóságtól a felfüggesztő hatály odaítélését.” A törvényjavaslat értelmezésében, ha a záró rész nem tartalmazná a fent idézett kioktatást, a határozat vagy intézkedés megtámadható lenne. A határozat ellen pedig panaszt lehetne benyújtani a határozatot vagy intézkedést kiadó hatóságnál, határidőre tekintet nélkül. Mondanunk sem kell – ismerve a közigazgatási bíróság reformjára irányuló törekvések sorsát –, ez a törvényjavaslat sem volt sikeres.

A helyzet javításához a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló új törvény elfogadása volt szükséges. A törvény kormány által jegyzett tervezetét a Nemzeti Gyűlés 1936-ban kezdte tárgyalni. A Belügyminisztériumban megfogalmazott javaslaton Hácha és bírósági munkatársai, akik egyúttal a parlament Alkotmányjogi Bizottságának is tagjai voltak, együttműködtek.¹³⁴ A kormány javaslata a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörének korlátozását célozta, de emellett el kívánta érni a bíróság teljesítőképességének növelését is. Ezt többek között az átmeneti időre kinevezendő segédtitkárok bevonásával óhajtották elérni. Ők a tárgyalások előkészítésében segítettek volna, s az egyes tanácsok zárt ülésein – tanácsadó szavazataik révén – gyakorolhatták volna

¹³² Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1937 – digitální knihovna, vládní návrh (749. sz. irat, harmadik rész – indoklási jelentés).

¹³³ Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1936 – digitální knihovna (594. sz. irat –F. Köllner és E. Kundt képviselő urak javaslata).

¹³⁴ MACHÁLEK, Vít (1998): *Prezident v zajetí*. Praha, Regulus. 51.

a döntéshozatalban való döntési jogosultságukat, nem utolsósorban pedig jegyzői feladatokat is teljesíthettek volna.¹³⁵

A kormány javaslatáról elsőként a Nemzeti Gyűlés Alkotmányjogi Bizottsága kezdett tárgyalni. Elnöke, Josef Patejdl 1937. március 10-én azt ajánlotta a parlament alsóházának, hogy a törvényjavaslatot az előterjesztett változatban fogadja el. A bizottság a fentiekben – annak érdekében, hogy a bíróság befejezhesse az eddig el nem döntött, hátralékként nyilvántartott ügyeket – proponálta, hogy a bírák nyugdíj-korhatárát 1940-ig emeljék fel 68 évre. Javasolták továbbá, hogy az új törvény hatálybalépésének idejét a kormány által tervbe vett 90 nap helyett 30 napra rövidítsék le. Az Alkotmányjogi Bizottság proponálta azt is, hogy a kormány minél előbb készítse el a közhatalom/közigazgatás jogellenes eljárásával okozott kár megtérítéséről szóló törvényjavaslatot is.¹³⁶

A Nemzeti Gyűlés alsóházában 1937. március 31-én élénk vita kezdődött a törvényjavaslatról. A kamara 3 ülésén egészen április 8-ig tanácskozott a plánumról, és több ellenjavaslat is elhangzott. Végül – első és második olvasatban – a kormány eredeti javaslatát apróbb technikai jellegű változtatásokkal jóváhagyták.¹³⁷ A törvényhozás második kamarája, a felsőház vagy szenátus ezt követően vette tárgyalás alá a tervezetet. Itt a testület több tagja azzal érvelt, hogy a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak a legnagyobb segítséget a 125/1927. számú törvény¹³⁸ ígéretének teljesítése jelentené. Ennek értelmében a közigazgatási tartományi hivatalok mellett külön bírói tanácsokat kellene létrehozni, amelyek a polgárok panaszainak eldöntésére kapnának hatáskört. A törvény ígérete azonban sohasem valósult meg. A diszkusszió a felsőházban is több napig tartott, mígnem 1937. június 16-án a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló törvény előkészítését célzó kormányjavaslat e fórumon is többséget kapott.¹³⁹

¹³⁵ Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1937 – digitální knihovna (749. sz. irat – a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló kormányjavaslat).

¹³⁶ Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1937 – digitální knihovna (837. sz. irat – Az Alkotmányjogi Bizottságnak a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló törvényjavaslatához tartozó jelentése).

¹³⁷ Digitální knihovna PS N.S.R.Č. 1937 – 89., 90., 91. ülés

¹³⁸ A politikai igazgatásról szóló törvény az országot 4 tartományra osztotta: cseh, morva, szlovák és kárpátaljai tartományra, megszüntetve az úgynevezett megyei törvény jogszabályait.

¹³⁹ Digitální knihovna – Senát 1937 – 79., 80., 81. ülés.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló „új” törvényt 164/1937. szám alatt hirdették ki. Az 55 szakaszból álló törvény formailag új alkotás volt, ám tartalmi szempontból semmit sem változtatott az 1875-ben elfogadott birodalmi törvény alapelvein. Fő célja az eljárás gyorsítása volt.¹⁴⁰ Figyelemre méltó, hogy ez a törvény egészen 1952 végéig, a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság megszűnéséig hatályban maradt Csehszlovákia területén (a háborús éveket kivéve, amikor a Szlovák Köztársaságnak saját törvénye volt).

Az új törvény nem tartalmazta a közigazgatási hatóság fogalmát, azonban 2. szakaszában megjelölte a közigazgatási hatóságok körét. A közigazgatási hatóságok közé az állami és önkormányzati (tartományi, járási, községi) hatóságok tartoztak, a szabály azonban idesorolta az önkormányzati érdekkorporációk szerveit is, amennyiben ezek olyan döntéseket hoztak, amelyek a közigazgatási hatóságok határozataival szemben támasztott valamennyi követelménynek eleget tettek.

Az új szabály pontosan meghatározta a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörét is. A bíróság a közigazgatási hivatalok összes határozata, valamint intézkedése ellen benyújtott panaszokról dönthetett. A panaszokat formailag akkor tekintették érvényesnek, ha azt ügyvédi aláírással látták el. A bíróság formai és anyagi jogi szempontból vizsgálhatta meg a határozatokat, az ügyben viszont önálló érdemi döntést nem hozhatott. Jogköre csupán arra terjedt ki, hogy a sérelmezett határozatot megsemmisítse, vagy annak jogszerűsége mellett foglaljon állást. Felperesi oldalon az ügyvédkényszer intézményét alkalmazták. Megalapozatlan panaszbeadvány miatt így élhettek az ügyvéddel szembeni bírságotól a lehetőségével. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörébe nem tartoztak azok az ügyek, amelyekben más törvény rendes bírósági hatáskört állapított meg. Az addigi bevett gyakorlattal szemben – amely szerint a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság határozatai csak a peresített konkrét ügyben kötelezték a közigazgatási hivatalokat, más hasonló esetekben azonban újabb törvényellenes határozatot hozhattak – az új törvény azzal igyekezett fellépni, hogy bevezette többek között az úgynevezett kötelező irányelv intézményét. A kötelező irányelveket a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság teljes ülése elfogadta, és azt a Hivatalos Közlönyben is közzétették.

¹⁴⁰ HENDRYCH, Dušan et al. (2006): *Správní právo*. Praha, C. H. Beck, 536.

A törvény új szabályzatként bevezette a segédtitkárok hivatalát. A segédtitkárok csak jogi végzettséggel rendelkező alkalmazottak lehettek. Szükség esetén a kormány nevezte ki őket a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnökének javaslata alapján, 3 évre. A segédtitkárok előkészítették a bírósági tárgyalásokat, de más feladatokkal is megbízhatták őket. A tanácsok megbeszélésén tanácskozási joguk volt. Hivataluk teljesítése idejében függetlenek voltak, más állandó vagy ideiglenes hivatalalt nem tölthettek be. Az új törvény alapján a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tagjainak háromötöde nem „bírói származású”¹⁴¹ bírákból is állhatott.¹⁴²

A törvény 13. szakaszának 2. bekezdése azokról az ügyekről rendelkezett, amelyekben a bíróság 3 tagú tanácsokban határozott. Ezek valójában az előkészítő intézkedések vagy közbenső határozatok körét jelentették. Az addigi jogszabállyal ellentétben az új törvény nagy mértékben használta a zárt tárgyalás intézményét.

A panaszt írásbeli formában kellett benyújtani a határozat kézbesítésétől számított 60 napos – egyébként jogvesztő – határidőn belül. A határozat kézbesítésének napját a panaszban fel kellett tüntetni. A panaszhoz kötelezően csatolni kellett az ügyvéd olvasható aláírását. A panaszt annyi példányban kellett benyújtani, hogy a bíróság az összes alperesnek egy-egy példányt kézbesíthessen. A panasznak e törvény alapján sem volt felfüggesztő hatálya, azonban a panaszos kérelme alapján a sérelmezett határozat végrehajtását az eljáró hatóság felfüggeszthette, amennyiben:

- a közérdek nem indokolta a határozat azonnali végrehajtását,
- a végrehajtás a panaszosnak helyrehozhatatlan károkat okozott volna.

A törvény a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatáskörébe utalta az Alkotmány által biztosított politikai /polgári/ jogok megsértésének eseteit is. Hatáskörébe tartoztak továbbá a hatásköri viták is, azzal a megszorítással, hogy a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság immáron csupán a közigazgatási hatóságok között felmerült hatásköri konfliktusokról dönthetett. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság ítéleteit a köztársaság nevében hirdették ki, s tartalmazniuk kellett azon bírák aláírását, akik a határozathozatalban részt vettek.

¹⁴¹ E tagoknak nem kellett rendelkezniük a bírói tisztség betöltéséhez szükséges feltételekkel.

¹⁴² MAZANEC, Michal (1996): *Správní soudnictví*. Praha, Linde. 31.

A törvény lehetőséget adott a panaszos vagy alperes (esetleg ezek képviselői) megbírságolására, amennyiben a bíróság véleménye szerint a panasz panaszjoggal való visszaélést tartalmazott, vagy valamely törvény tartalma ellen lázított. Az 50-től 3000 csehszlovák korona összegig kiszabható bírságok az államot illették meg. Amennyiben a bírság befizetését nem teljesítették, úgy azt a prágai Állami Pénzügyi Ügyészség hajtotta be.¹⁴³

Az új törvényi szabályozás értelmében a panasz illetékköteles lett, s benyújtásakor 60 korona megfizetését kellett igazolni. A fentiekén túl illetékkötelezettséget vezettek be valamennyi kérelemre, illetve írásbeli beadványra is. A törvény 1940-ig a bírák felső korhatárát 68 életévben állapította meg.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság mindennapi tevékenységét – a törvény felhatalmazása alapján – a testület saját hatáskörben, maga szabályozta, s azt 191/1937. szám alatt 1937. július 16-án a Törvénytárban közzé is tették. A Szervezeti és Működési Szabályzat a törvénnyel egyazon napon lépett hatályba.

¹⁴³ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS, 54 doboz.

Vákát oldal

3. A LEGFELSŐBB KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG SZERVEZETI ÉS MŰKÖDÉSI SZABÁLYZATA

3.1. A bíróság összetétele

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság 191/1937. számú Szervezeti és Működési Szabályzata értelmében a bíróság élén az első elnök és helyettese, az ügynevezett második elnök állt. Az elnök a bíróság adminisztrációjának irányítója volt, akit az állam elnöke nevezett ki, de egyébként a miniszterelnöknek tartozott felelősséggel. Megjegyzendő, hogy ítélkezési tevékenységében feladatát függetlenül, a törvények alapján s csak azoknak alárendelve látta el.

A szabályzat az első elnök feladatkörét az alábbiakban állapította meg:

- Határoz az ügyek eldöntésének sorrendjéről a panaszok beérkezési időpontjának figyelembevételével.¹⁴⁴
- Felügyeli a beérkezett panaszok nyilvántartását, s biztosítja az ügyek gyors elintézését.
- Meghatározza a tanácsok összetételét, kinevezi a bíróság tanácsait. Összeállítja a közigazgatási, pénzügyi és más szakosztályokat, valamint ezek tanácsait. Ügyel arra, hogy a tanácsok lehetőség szerint állandóak legyenek.
- Az első elnök a plénum és a bővült tanácsok¹⁴⁵ elnöke, és ugyancsak ő hívja össze a bővült tanács ülését.
- Kitzúzi a nyilvános szóbeli tárgyalások időpontját, illetve határoz a zárt tárgyalások elrendeléséről.

---

¹⁴⁴ RÁDL, Zdeněk (1937): *Nejvyšší správní soud [Zákon a jednací řád]. Komentář k zákonu ze dne 16. června 1937, číslo 164 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě a k jednacímu řádu pro nejvyšší správní soud, publikovanému vládní vyhláškou ze dne 16. července 1937, číslo 191 Sb. z. a n.* NSS. Praha, s. n. 215.

¹⁴⁵ Az intézményről bővebben lejjebb még szólunk.

- A Pénzügyminisztériummal és a Legfelsőbb Számlaellenőrzési Hivatallal összhangban felügyeli a bíróság számlavezetési és pénztári szolgáltatát.
- Ügyel a bíróság ítélkezési gyakorlatának egységességére.
- Kötelességük nem teljesítése esetében a bíróság tagjaira bírságot szabhat ki.
- Meghatározza a titkárok és a műszaki alkalmazottak munkáját.
- Szétosztja a bírák között a beérkező feladatokat, esetlegesen szignálja az egyes ügyeket.
- A bíróság igazgatásával összefüggő munkákat az első elnök a megbízott bíróság és a titkárság tagjainak segítségével végzi. Maga a bíróság az igazgatás ügyeinek vitelében független.
- A naptári év leteltével benyújtja a miniszterelnöknek a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság működéséről szóló jelentéseket.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tagjai: az első elnök, a második elnök, a tanácsok elnökei és a tanácsosok. Az első elnök hivatalos esküjét a kormány ülésén a kormányfő előtt teszi le. A bíróság további alkalmazottai, a segédtitkárok, a titkárság tagjai, a könyvelők és más hivatalnokok hivatalos esküjüket az első elnök előtt teszik le.¹⁴⁶

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság alkalmazottainak kinevezéséről a bíróság saját hatáskörben határoz. A bírák és a tanácsosok kinevezésének joga az állam elnökét illeti meg. A szolgálati hely betöltéséről a bíróság különbizottsága abszolút szótöbbséggel dönt.¹⁴⁷ E bizottság a bíróság első elnökéből és 6 ülnöki tagból (bíró) áll.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság 3–9 tagú tanácsokban hozta meg határozatait. A tanácsok élén tanácselnökként a bíróság elnöke állt. A tanácsoknak lehetőség szerint állandóknak kellett lenniük. A tanács tárgyalásán jegyzőként a titkárság tagja vagy segédtitkár is részt vehetett.

¹⁴⁶ A 116/1938. számú kormányrendelet. Lásd továbbá: LAŠTOVKA, Karel (1934): *Správní soudnictví ve státech slovenských*. In HÁCHA, Emil ed.: *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzla*. Bratislava, Právnická fakulta University Komenského. 16–17.

¹⁴⁷ Például 1924-ben Dr. Alfonz Banauch, a pozsonyi járási bíróság bírója kérvényezte a szolgálati helyre való helyezését. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság azonban a kérvényt elutasította. Lásd: Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS Praha, 81, doboz.

A bíróságon fontos szerep hárult az ügynevezett kibővített tanácsokra, amelyek az elnökön kívül 8 tanácsosból álltak. A bővített tanács elnöke a bíróság első elnöke vagy az általa megbízott bíró volt. A testület összeállításakor azonban figyelemmel kellett lenni arra, hogy a megbízott elnök (hivatalba lépésekor) ne legyen fiatalabb a tanácsosnál. A bővített tanácsok csak az első elnök által megjelölt jogelvi kérdésekben határoztak. Határozatai jogelveket hívnak életre, amelyek aztán a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság jövőbeli eljárásában kötelező erővel bírtak.¹⁴⁸

A bíróság plenáris ülésén a testület valamennyi bírója részt vett. Az ülés elnöke mindig az első elnök, akit távollétében a bíróság rangidős bírója helyettesíthetett. A plénium a következő ügyekről volt hivatott határozni:

- a Szervezeti és Működési Szabályzat módosításáról,
- a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról és annak működési rendjéről szóló törvények alkalmazásáról (itt csak elvi kérdésekről tárgyalhatott),
- az Alkotmánybíróság azon tagjainak és póttagjainak megválasztásáról, akik a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságot képviselték a fórum munkájában.

A plénium tárgyalásának sikere és az ügyek előkészítése érdekében a bíróság első elnöke előadót és kiegészítő előadót nevezett ki. Javasataikat mindketten írásban a tárgyalás előtt nyújtották be.¹⁴⁹ A bíróság hivatala a javaslatokat legkésőbb 8 nappal a napirend megvitatása előtt kézbesítette a bírácoknak. Külön szabályozott esetekben a javaslatok formájának kötelezően olyannak kellett lennie, hogy azokról csak *igennel* vagy *nemmel* lehessen szavazni. A plénium akkor tárgyalhatott és határozhatott érvényesen, ha a bíróság valamennyi bírójának legalább a fele jelen volt. A plénium határozatait a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság Ítéleteinek

¹⁴⁸ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS, 11. doboz.

¹⁴⁹ Javaslatot és kiegészítő javaslatot például abban az ügyben dolgoztak ki amikor a plénium az egyes panaszok 3 tagú tanácsokban való eldöntéséről határozott. Ez esetben több javaslattal és kiegészítő javaslattal találkozunk, amelyek 13 fajta panaszt javasoltak 3 tagú tanácsok hatáskörébe rendelni – olyan panaszokról volt szó, amelyekről érdemben már korábban a „nagy” tanácsok döntöttek, így az eljárás felgyorsítása megengedte a szűkebb tagú tanácsok felállítását. A plenáris határozat 1938 szeptemberében született meg, és javasolta a kormánynak a törvény e formájú módosítását. Lásd: Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS Praha, 74. doboz.

és Alapvető Végzéseinek Tárában publikálták. Ezenkívül az első elnök beleegyezése mellett a szakmai lapokban is publikálhatók voltak.

Szavazáskor a bírák a szolgálati rend szerint voksoltak. Az elnök mindig utolsóként adta le szavazatát. Míg a határozat elfogadásához abszolút többségre volt szükség, a bővített tanácsok esetében, amikor elvi határozat meghozataláról szavaztak, kétharmados, minősített többséget írtak elő. Sikertelen szavazás esetén a szavazást meg kellett ismételni. Szavazatát a bíróság bármely tagja visszavonhatta, de csak addig, amíg az ügyben érdemi határozat nem született. Ha szavazat-visszavonás következtében nem sikerült elérni az abszolút szótöbbséget, megismételt szavazásra került sor. A szavazás folyamatáról tanácskozási jegyzőkönyv készült. A jegyzőkönyvben meg kellett jelölni a megbeszélés napját, illetve a jelenlévők neveit. A jegyzőkönyvet a jegyző fogalmazta meg, és alá is írta azt. Amennyiben a jegyzőkönyv tartalma és a tárgyaláson elhangzott nyilatkozatok nem egyeztek meg egymással, az elnök intézkedhetett a jegyzőkönyv kijavításáról.

Végül kiegészítésképpen szólnunk kell arról, hogy a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságnak olyan tanácsa is létezett, amelynek elnöke a második elnök, további tagjai pedig az ülnökök voltak. Ez az úgynevezett fegyelmi tanács.¹⁵⁰

A bíróság adminisztratív személyzetét a segédtitkárok, az irodai alkalmazottak, a számvevő szolgálat tagjai, valamint a hivatalsegédék alkották.

3.2. Az eljárás

3.2.1. A közigazgatási hatóság előtti eljárás

A két világháború közötti évtizedek Csehszlovákiájában nem létezett a közigazgatási eljárásról szóló egységes jogszabály, ezért e szempontból alapvetően fontos volt a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság judikatúrája. A közigazgatási hatóságok processzuális joganyagára vonatkozóan éppen ezért elsősorban az egyes szervezetrendszerekkel összefüggő jogszabályi környezetből lehetett információra lelni. Mindez azt hozta magával, hogy az eljárási jogra a széttagoltság lett jellemző, hiszen a közigazgatás

¹⁵⁰ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS Praha, 45. doboz.

egy-egy ágainak szervezeti, hatásköri és processzuális normáit más és más jogforrás rendezte. Így aztán érthető, hogy egységes, valamennyi köz- és szakigazgatási ágra kiterjedő, általános közigazgatási eljárás sem alakulhatott ki.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság több évtizedes gyakorlatával néhány axiomatikus tételt körültekintően rögzített. Alapvetően és kategorikusan jogszerűtlennek minősítette azokat a hatósági határozatokat, amelyeket hatáskör hiányában hoztak, s ezzel más hatáskörrel és illetékességgel bíró szervezetek kompetenciáját gyakorolták. A bíróság továbbá azokat az egyedi közigazgatási aktusokat is jogellenesnek minősítette, amelyekben az eljáró szerv rendelkezett ugyan hatáskörrel, ám a döntés nem a megfelelő szinten született. Ugyanerre a sorsra jutottak a hatáskör túllépésével meghozott határozatok, illetve ha egy-egy ügy eldöntése során az eljáró szerv eljárását „illetéktelen tényező” kimutathatóan befolyásolta.

Evidenciaként rögzült továbbá az a gyakorlat is, amely szerint az illetékesség hiányában meghozott határozatokat érvénytelenítették. Megjegyzendő, hogy az érvénytelenítést mint következményt a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság határozataiban mindig más és más jogi fogalmakkal nevezte meg. A Bíróság főszabályként törvénytelennek nyilvánította a tárgyi hatály, valamint az általános illetékesség be nem tartásának jogi következményét.

A közigazgatási eljárás főbb elvi tételeinek kialakulását a bírósági peres eljárásokból derivált princípiumok átvétele tette lehetővé, mintegy analógiás alapon. A közigazgatási eljárások sokszínűségéből következően persze egy-egy szakigazgatási ágban más és más eljárási elvek váltak elfogadottá. Így jelenhetett meg párhuzamosan a rendelkezési elv és az officialitás elve, az írásbeliség, illetve a szóbeliség princípiuma, vagy a nyilvánosság és a titkosság követelménye.

A közigazgatási eljárásban részt vehettek olyan személyek is, akiknek az ügyben akár jogi, akár ténybeli érdekeltységük volt. Az ügyvéd általi képviselő nem volt kötelező. Az eljárás megindítására való kérelmet vagy a fél, vagy megbízottja nyújthatta be. A kérelmek formális kellékeit nem szabályozták kimerítően, így nem volt kötelező a kérvény saját kezű aláírása sem. Ha azonban saját kezű aláírás szerepelt rajta, a hatóság kötelezően megvizsgálta, vajon a fél valóban saját kezével írta-e azt alá. Ha az eljárás kérvény alapján indult meg, a kérelem az eljárás végéig visszavonható volt, addig, amíg a hatóság ki nem hirdette határozatát. Szintén

eddig a pillanatig a kérvényt érdemben meg lehetett változtatni. A hatósági eljárás kezdeményezésére vonatkozó indítványt egyébként nem volt szüksége részletesen megindokolni.

Fontosak voltak az eljárás menetét dokumentáló jegyzőkönyvi előírások is. Jegyzőkönyvet készíteni általános szabályként kötelező volt, kivételt csak a legegyszerűbb ügyek jelentettek, amelyek esetében a jogrendet a konkrét ügyre alkalmazták. Általánosan az officialitás és az anyagi igazság elvei voltak érvényben.

A bizonyítást illetően a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve érvényesült. A megengedett bizonyítási eszközök a következők voltak: a tanú kihallgatása, szakértői vélemény, közigazgatási hatósági vélemény, kereskedelmi könyvek általi bizonyíték, helyi szemle, iratbizonyíték. A félnek joga volt az ügyben felhozott bizonyítékokat véleményezni, s e jogától őt nem foszthatták meg. Ha megtették, az a határozatot jogszerűtlenné tette.

Ami a felek eljárásban való részvételét illeti, annak feltételei alapvetően rögzültek. Az eljárás tárgyalási szakaszában különösen jelentős lehetett a felek meghallgatása, akik ez alkalmakkor előadhatták a hatósági megállapításokra vonatkozó észrevételeiket, és vitathatták azokat. Amennyiben úgy ítélték meg, hogy a tényállás tisztázásához további bizonyítékokra van szükség, úgy élhettek erre vonatkozóan javaslattételi jogukkal. E körben a fél élhetett a már felhasznált bizonyítékok értékelési jogával. A jog és a kialakult praxis általában a közigazgatási hatóság kötelességévé tette, hogy az a fél vagy felek jelenlétét biztosítsa. Ha ez elmaradt, akkor köteles volt a bizonyítási eljárás eredményeit a fél tudomására hozni, hogy azok véleményezése megtörténhessék. Fontos kiemelni, hogy ezen alapelvek megsértése a korabeli közigazgatási eljárásokat jogszerűtlenné tette, *de csak akkor, ha a félnek ezáltal kára keletkezett.*

Kiemelést érdemel, hogy a közigazgatási hatóságok határozataikban nem különböztették meg a rendelkező részt és az arra vonatkozó indoklást. Amennyiben ezt mégis megtették, a mérvadó a tartalom volt, nem pedig a határozat részének a címe.

Az ügyben meghozott határozatokat az eljárás valamennyi résztvevője számára kézbesíteni kellett. Ez mindig ajánlott levélként történt, s ennek bizonyítására tértivevényt alkalmaztak. A tértivevény köziratnak számított.

A jogorvoslatokról szóló záró részt a közigazgatási hatóság csak akkor volt köteles határozatában megjelentetni, ha a törvény arra

kimondottan kötelezte. Ez nem volt általános szabály, és a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság ezt nem is tette a hatóságok kötelességévé. A helytelen záró részben található kioktatás az eljárás hibája volt. A szabályszerűen és időben benyújtott jogorvoslat halasztó hatályú volt. A jogorvoslatokról a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság határozott.

Jogorvoslatot csak a jogosult személy nyújthatott be. Ilyen személy az volt, aki a közigazgatási hatóság megtámadott határozata vagy intézkedése alapján sértve volt saját jogaiban, illetve az ilyen személy jogi képviselője. A jogorvoslatot rendszeren és az erre hivatott helyen kellett benyújtani 14 napos határidőn belül.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság több alkalommal határozott úgy, hogy az illetéktelen hatósághoz benyújtott jogorvoslatot elkésettnek kell tekinteni, így azt el kell utasítani. Állandó illetékességgel nem bíró hatóság nem volt köteles továbbítani a jogorvoslatot az állandóan illetékes hatósághoz úgy, hogy a benyújtási határidő be legyen tartva. A jogorvoslatot benyújtó személyt sem volt köteles kioktatni afelől, hol kell a jogorvoslatát benyújtania.

A közjog tudománya a rendkívüli jogorvoslatok két formáját ismerte és különböztette meg:

1. A korábbi állapotba való visszahelyezés (*restitutio in integrum*).
Célja, hogy javítsa a határidők betartását a felek részéről. Érdemben ez nem hatósági döntés elleni jogorvoslat volt.
2. Perújítás (*ob noviter reperta*). Különleges jogorvoslat a tekintetben, hogy a már joghatályos határozat ellen ad lehetőséget a perújításra. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság úgy határozott, hogy a perújítás csak akkor megengedett, ha az eredeti eljárásban nem vettek figyelembe olyan tényeket, amelyek már akkor léteztek, és amelyek figyelembevétele más határozathoz vezetett volna. Amennyiben az ügy szempontjából releváns tényező csak az eredeti eljárást követően merült fel, új eljárásnak lehetett helye.¹⁵¹

---

¹⁵¹ BENEDA, Ivo et al. (2007): *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918–2005)*. Olomouc, Právnická fakulta UP Olomouc. 138–163.

3.2.2. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság eljárása

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság eljárása a közigazgatási hatóság döntése ellen benyújtott jogorvoslati kérelemmel kezdődött meg. Félként ebben csak azok léphettek fel, akik a közigazgatási határozatban érintve voltak.¹⁵² Az eljárás a rendelkezési elv (beleértve az officialitás elvét) által volt szabályozva. A bíróság köteles volt az ügy szereplőit felkutatni, s a jogorvoslati eljárás megindulásáról őket értesíteni. *Amennyiben az eljárás panasz által megindult, a bíróság kötelessége volt annak menetét betartani és végső célját elérni.* Az eljárás további alapelvei: a felek egyenlőségének elve, illetve a szóbeliség és az írásbeliség kombinált elve (a panaszra és az előkészítő szakaszra vonatkozólag). Ezt követően az eljárásra a tárgyalás nyilvánosságának elve volt érvényben.¹⁵³

A szóbeli tárgyalást írásbeli előkészítő eljárás előzte meg. A bíróság az előkészítő eljárás megindításáról végzéssel határozott. A bíróság a panasz másolatát az alperes hivatal, illetve a többi alperes számára kézbesítette, és arra szólította fel őket, hogy a megadott határidőn (általában 40–60 napon) belül nyújtsák be az eljárás lefolytatásához szükséges iratokat. A felpereseket megillette az iratokba való betekintés joga. Az eljárás e szakaszában az alperes hatóság bejelentette a bíróságnak, hogy mely iratot vagy annak mely részét kívánja titkosnak nyilvánítani a célból, hogy a felpereseket elzárja a betekintés lehetőségétől. Az előkészítő eljárást a bírósági titkár jelentése zárta le. A bíróság tanácsa ez esetben vagy zárt ülésben érdemben határozott, vagy pedig arról döntött, hogy az ügyet a szóbeli nyilvános eljárásra bocsátja. A tanács egyidejűleg a résztvevő felek beidézéséről is döntött. Az ügyvédek, korporációk, községek és hivatalok képviselői kötelesek voltak képviselői jogosultságukat bizonyítani. A közigazgatási hivatalt a sérelmezett határozatot kibocsátó minisztérium (vagy azon minisztérium, amelynek az adott ügy eldöntése hatáskörébe tartozott) által kirendelt képviselő képviselte. Amennyiben az alperes a tartományi, járási vagy községi hatóság, a képviselőt e hivatal küldte

¹⁵² SEDLÁČEK, Stanislav (2001): Prvorepublikové Československo a správní soudnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Vol. 9, No. 1. 74.

¹⁵³ NOVOTNÝ, Josef (1999): Nejvyšší správní soud: (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). I. část. *Správní právo*, Vol. 32, No. 2. 84.

ki.¹⁵⁴ A kirendelt képviselő kvalifikációjával kapcsolatban nem születtek korlátozó szabályok, s nem létezett semminemű műveltségi cenzus sem. Figyelemre méltó volt továbbá az a regula, amely az ügyvédi képviseletet az alperes számára nem tette lehetővé.

A nyilvános tárgyalást követő tanácskozáson a bírósági tanács tagjai, a segédtitkár, valamint a jegyző vehettek részt. A megbeszélés elején a segédtitkár (előadó) összefoglalta az ügyet, és javaslatot tett a határozat elfogadására. A megbeszélésről szóló jegyzőkönyvnek ezenkívül tartalmaznia kellett a megbeszélés napjának megjelölését, illetve az összes jelenlévő nevét. A nyilvános szóbeli eljárás kezdetén az előadó a tényállásról való jelentését adta elő, s ez alkalommal szolt a panasz indokairól is. Az előadó jelentése nem tartalmazhatott olyan útmutatót, amely az ügyben hozandó döntés alternatíváira utalhatott volna. Az előadó jelentését a panaszos ügyvédjének előadása követte, majd (amennyiben jelen volt) a panaszos emelkedhetett szólásra. Ezt követően az alperesi képviselő ismertethette az ügyre vonatkozó álláspontját, s ekkor szólalhattak meg az esetleges további alpereseket képviselő aktorok. A tárgyalás megtartásának nem képezte akadályát az alperes képviselőjének vagy képviselőinek távolmaradása. A szóbeli tárgyalásról a jegyző jegyzőkönyvet készített, amely kötelezően a felek eljárás során felhozott panaszait, javaslatait, valamint a tanács végzését tartalmazta.

A tanács elnöke azokat a személyeket, akik a tárgyalás rendjét megzavarták, figyelmeztetésben részesíthette, ismételt rendzavarás esetén pedig a tárgyalásról ki is utasíthatta őket. Amennyiben azonban az eljárás sikerét ily módon veszélyeztető személy egyúttal érintett fél is volt, csak akkor lehetett kizárni a tárgyalásról, ha a tanács elnöke előbb figyelmeztette őt, hogy a bíróság a távollétében is hozhat határozatot.

A panaszról a bíróság végzéssel vagy (a köztársaság nevében meghozott) ítélettel határozott, mégpedig úgy, hogy a panaszt vagy elfogadta, vagy elutasította. Amennyiben a panaszt indokoltnak találta, az ítélet rendelkező része a következő formulát tartalmazta: „A panasz tárgyát képező határozat érvényessége megszűnt.”¹⁵⁵ A korábbi (novemberi) törvény rendelkezése hasonló esetben a határozat kötelező részeként az alábbi

¹⁵⁴ HÁCHA, Emil et al. (2000): *Slovník veřejného práva Československého*. Praha, Eurolex Bohemia. 875.

¹⁵⁵ A 191/1937. számú, a Legfelsőbb Bíróság Tárgyaló rendjéről szóló kormányhirdetmény 29. szakasza.

szöveget tartalmazta: „A panaszolt határozat törvénytenség miatt megszűnt.” Vagy: „A panaszolt határozat (hatálya, illetve érvénytelensége) a megelőző közigazgatási eljárásban elkövetett jogsértések miatt megszűnt.”¹⁵⁶

Az elutasított határozatot indokolni kellett.¹⁵⁷ Az elutasító határozat kötelező kellékei a következők voltak: a tényállás meghatározása, a bíróság jogi álláspontja, a határozat indoklása. Amennyiben az ítélet vagy a végzés olyan jogi megítélésen alapult, amely már korábban más határozatban indokolva volt, az újraindoklás nem volt szükséges, azonban az említett korábbi bírósági határozatra hivatkozni kellett. Az ítéletek elleni perújítás lehetőségét kizárták.¹⁵⁸

¹⁵⁶ RÁDL, Zdeněk (1937): *Nejvyšší správní soud [Zákon a jednací řád]. Komentář k zákonu ze dne 16. června 1937, číslo 164 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě a k jednacímu řádu pro nejvyšší správní soud, publikovanému vládní vyhláškou ze dne 16. července 1937, číslo 191 Sb. z. a n. NSS.* Praha, s. n. 236.

¹⁵⁷ HOETZEL, Jirí (1937b): Zákon ze dne 16. června 1937 č. 164 o nejvyšším správním soudu, několik poznámek. *Právník*, Vol. 76, No. 6. 333.

¹⁵⁸ SEDLÁČEK, Stanislav (2001): Prvorepublikové Československo a správní soudnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Vol. 9, No. 1. 80.

4. KITEKINTÉS: A LEGFELSŐBB KÖZIGAZGATÁSI BÍRÓSÁG HATTYÚDALA

4.1. A második világháború évei

1938. szeptember 29-én a 4 európai hatalom – a Német Birodalom, Nagy-Britannia, Franciaország és Olaszország – az érintett távollétében elfogadta az úgynevezett müncheni egyezményt, amelynek következményeként a csehszlovák államot később lényegesen megcsökkentették, határ melletti területeit Németországhoz, Magyarországhoz és Lengyelországhoz csatolták.¹⁵⁹ Csehszlovákia már másnap az egyezmény elfogadására kényszerült, ezáltal létrejött az úgynevezett második köztársaság, amelynek rövid léte csupán 6 hónapig tartott.¹⁶⁰

1939. március 14-én még egy csapás érte az új államot. A szlovák parlament német nyomásra kikiáltotta az úgynevezett Szlovák Köztársaságot, amely a náci Németország vazallusává vált. Ezekben a napokban Magyarország megszállta Kárpátalját. Emil Háchát, a második köztársaság államelnökét Berlinbe rendelték, és ott arra kényszerítették, hogy egyezzen bele Szlovákia elszakadásába, valamint abba, hogy a számára addigra már előkészített dokumentum aláírásával a korábbi állam cseh része magát Németország védelme alá helyezi. Így jött létre a Cseh–Morva Protektorátus. Emil Hácha a Protektorátus elnökeként működött tovább, de egyre csökkenő befolyásával lényegében a nácik túszává vált. Az új államalakulat kezdetben élvezett valamiféle autonómiát, amelynek köszönhetően az igazságszolgáltatási szervezet továbbra is elláthatta a számára korábban kijelölt feladatokat.

---

¹⁵⁹ JÁNOŠÍKOVÁ, Petra – KNOLL, Vilém – RUNDOVÁ, Alena (2010): *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 145.

¹⁶⁰ NOVOTNÝ, Josef (1999): Nejvyšší správní soud: (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). I. část. *Správní právo*, Vol. 32, No. 2. 87.

A Protektorátus idején a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság állományának létszáma folyamatosan csökkent. A bíróság számos bíróját nyugdíjazták, s közülük néhányan csak 1945-ben térhettek vissza bírói hivatásukhoz. 1944 márciusáig a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnök nélkül működött. A sorrendben harmadik első elnökké Emil Hácha utódjaként Josef Klimentet nevezték ki, akit aztán 1945-ben Egon Zeis váltott hivatalában. Zeis 1948-ig volt a bíróság első elnöke.¹⁶¹ Megjegyzendő, hogy a birodalmi protektor jogosult volt meghíúsítani bármely bírósági vagy közigazgatási határozat végrehajtását.¹⁶²

A háború éveiben a bíróság – jóllehet csökkenő hatékonysággal – folytatta működését. Erre utalt a korábbiakhoz képest alacsonyabb ügyirat-szám, amelyet persze magyarázott az is, hogy a szlovákiai és a kárpátaljai ügyek nagy részében már nem hoztak ítéleteket.¹⁶³ Újabb, formai változás is bekövetkezett: a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság háborús esztendőkből meghozott ítéletei nélkülözték a korábban alkalmazott formulát: „A Köztársaság nevében”.¹⁶⁴

További, immáron tartalmi változást is hozott a 189/1940. számú kormányrendelet 19. szakasza, amely kimondta, hogy az áruk értékével összefüggő ügyekről a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság 1940. január 1-ji hatállyal akkor sem hozhat döntéseket, ha egyébként az idevágó panaszokat a törvényben előírt határidőn belül nyújtották be.¹⁶⁵

Szlovákia területén 1938. október 6-án megszületett az úgynevezett zsolnai kiáltvány. A Szlovák Néppárt összejövételén elfogadott memorandumban Szlovákia teljes autonómiájának peremfeltételeit foglalták össze. A csehszlovák kormány a kiáltványt lényegében elfogadta annak ellenére, hogy az 1920-as Alkotmánylevelével erre nem biztosított számára kompetenciát. 1938. november 22-én a Csehszlovák Nemzeti Gyűlés elfogadta a 299. számú alkotmányos törvényt, amely kihirdette a Szlovák Tartomány autonómiáját.¹⁶⁶ Ezt követően alig néhány hónappal később, 1939. március 14-én a szlovák törvényhozás elfogadta a Szlovákia „önálló

¹⁶¹ MACHÁLEK, Vít (1998): *Prezident v zajetí*. Praha, Regulus. 254.

¹⁶² NOVOTNÝ, Josef (2003): Po padesátileté vakanci obnovuje činnost Nejvyšší správní soud. *Justiční praxe*, Vol. 51, No. 2. 82.

¹⁶³ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS Praha, 45. doboz.

¹⁶⁴ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS, 45. doboz (443/39. sz. körlevél).

¹⁶⁵ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS, 45. doboz (1010/40. sz. körlevél).

¹⁶⁶ ADAMOVÁ, Karolína (2000): *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*. Praha, C. H. Beck. 122.

és független állammá” nyilvánítását tárgyaló, 1/1939. szám alatt nyilvánított törvényt. A mindössze 5 szakaszból álló jogforrás – azon túl, hogy a végrehajtó hatalmat ideiglenes jelleggel a pozsonyi parlament elnöksége által kinevezett kormány kezébe rakta le – a csehszlovák jogrendet (némi megszorítással) csaknem teljes egészében átvette. Változtatásokat csupán a „szlovák állam önállóságának szelleméből” következően vetített előre.¹⁶⁷ Ebben a szellemben jött létre aztán Pozsony székhellyel a szlovák állam joghatósága alá tartozó területekre a szlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság, amelynek hatáskörét később a 120/1940. számú törvény szabályozta. A szlovák jogszabályt vizsgálva megállapítható, hogy az több helyen hasonlított a csehszlovák 164/1937. számú törvényre. Különbég abban mutatkozott, hogy a szlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság nemcsak kasszációs, hanem reformatórius jogkörrel is fel lett ruházva, vagyis mind tény-, mind pedig jogkérdésben megváltoztathatta a sérelmezett hatósági határozatot. A törvény pontosan meghatározta azokat az eseteket, amikor a bíróság eszerint érdemben is határozhatott. Ezek az adó-, járulék- és vámügyek, valamint a társadalombiztosítási viták voltak. A szlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság a csehszlovák fórumtól eltérően szabályosan 3 tagú tanácsokban határozott. 5 tagú tanácsai csak a kormányrendeletek érvényességéről döntöttek, valamint akkor, amikor ezt a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság elnöke szükségesnek találta.¹⁶⁸

4.2. A világháború utáni évek

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság további fejlődésének szempontjából mérvadó volt a II/1944. számú államelnöki (beneši) dekrétum, amely a jogrendszer megújításáról szolt, és alapvetően a jogfolytonosság elvére épített. Megjegyzendő, hogy a kontinuitásról valójában csak 1948-ig lehetett szó, a kommunista államcsínyt követően nagyon gyorsan a diszkontinuitás elemei épültek be a csehszlovák jogba.

A bírósági szervezetet a 79/1945. számú cseh és morva-sziléziai bírásokodás átmeneti rendezéséről szóló államelnöki dekrétum szabályozta. A jogszabály a bírósági szervezetrendszerrel a müncheni egyezmény

¹⁶⁷ Lásd erre: *Budapesti Hírlap*, 1939. március 15. 4.

¹⁶⁸ BOLEČEK, Silvio (2006): Inštitút správneho súdnictva v historickom kontexte. *Politické vedy*, Vol. 9, No. 2. 55–78.

előtti állapotba helyezte vissza, azonban a bíróságok székhelyeit, kerületeit újraszabályozta.¹⁶⁹

1945 után Csehszlovákia területén két Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság működött: a prágai és a pozsonyi. A Csehszlovák Köztársaság kormánya és a Szlovák Nemzeti Tanács között létrejött megállapodás értelmében azonban a jövőben csak egy Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság működhetett volna az országban, mégpedig Pozsony székhellyel. A két közigazgatási bírósági fórum szervezetének és hatáskörének kérdéseit azonban nem sikerült tisztázni. 1945 júniusában a pozsonyi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság első elnöke, Ivan Štefánik levelet küldött a cseh társintézmény elnökének, amelyben javaslatot tett a két bíróságra vonatkozó személyzeti kérdésekkel kapcsolatban. A vita a két bíróság között abban csúcsosodott ki, hogy a szlovák javaslat értelmében a cseh Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság bíráit és vezetését a kormány nevezte volna ki (amelyben szlovák tagok is voltak), míg a szlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság tagjainak kinevezési joga a Szlovák Nemzeti Tanács Megbízottjainak Tanácsa (tehát kizárólag szlovák szervezet) kezeiben maradt volna. A javaslatot a csehek hevesen ellenezték.¹⁷⁰

A vita végén, 1946. április 11-én született egyezmény értelmében az új alkotmánylevél elfogadásáig az addigi jogi konstrukció változatlan maradt, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a két bíróság – hatáskörük pontos szabályozásának hiányában – egymással párhuzamosan hozhatott határozatokat.¹⁷¹ Az új alkotmány készítése során a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság körül valószínűleg alkotmányjogi háború robbant ki. 1947-ben a szakértők a bíróság létezésének indokoltsága mellett érveltek, megtoldva azzal, hogy a többfokú közigazgatási bírósági rendszer megteremtését is szükségesnek ítélték. Közvetlenül a februári államcsíny előtt azonban már több irányból és egyre gyakrabban hangoztatták a közigazgatási bíráskodás szükségletlenségének tételét. Klement Gottwald kommunista

¹⁶⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan (2005): *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny. 457.

¹⁷⁰ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS, 76. doboz.

¹⁷¹ MAZANEC, Michal (2002): Zánik bývalého Nejvyššího správního soudu ve světle dokumentů Státního ústředního archivu. In NOVOTNÝ, Oto ed.: *Pocta Doc. JUD. Vladimíru Mikule k 65. narozeninám*. Praha, ASPI Publishing. 163.

pártfőnök pedig egyszerűen meg akarta szüntetni a különbíróságokat, köztük a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságot is.¹⁷²

1948 februárját követően a bíróságon erőteljes tisztogatásba fogtak. Több bírót nyugdíjaztak vagy átmeneti, meg nem határozott idejű szabadságra küldtek azzal az indokkal, hogy „a kor követelményeit nem értették meg alaposan”. Ennek következtében 1948 júniusában a prágai Bíróság szinte határozatképtelenné vált, az egyes tanácsait a bírák hiánya miatt nem lehetett összeállítani. Ezzel természetesen együtt járt azon bíróságok határozathozatalra való képtelensége is, amelyek személyi összetételüket tekintve összefüggtek a Legfelsőbb Közigazgatási Bírósággal.

A 96/1948. számú törvény rendelkezett a bírák koruktól függő nyugállományba helyezésének lehetőségéről. Ennek végrehajtása után a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság gyakorlatilag felbomlott. Új bírákat már az 1948 februárját megelőző napokban sem neveztek ki.¹⁷³ Mivel ítéletek nem születhettek, a bíróság úgynevezett „szuperellenőrzési eljárást” vezetett be, amelynek lényege az volt, hogy a panaszt első körben a titkárok ellenőrizték, majd a második „szuperellenőrzést” a bíróság elnöke végezte el. A panaszok többségét így azzal intézték el, hogy nem szükséges a tanács előtti eljárás megindítása. Ez azonban elsősorban nem *szükséges*, sokkal inkább *lehetséges* nem volt.

A bíróság tevékenységének gerincét azon iratok készítése jelentette, amelyekben különféle kimutatásokat küldtek a központi kormánynak, például arról, hogy milyen mennyiségű papírt használtak fel a legutóbbi időben, hány politikai képzésen vettek részt a bíróság alkalmazottai stb. A kimutatások rendszeresen azzal a megjegyzéssel végződtek, hogy új bírák kinevezésére van szükség. A kormány erre úgy reagált, hogy a bíróság alkalmazottait állami üzemekbe küldte munkavégzésre. Az így „kioktatott” bíróság tevékenysége többek között abban merült ki, hogy az alkalmazottak számáról szóló kimutatásokban egyesítette azok számát a pozsonyi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságon foglalkoztatott állománnyal, amelynek de iure létezését nem is ismerte el.¹⁷⁴ Ez az állapot 1952-ig állt fenn. A bíróságról és államügyszékségről szóló 64/1952. számú

¹⁷² MIKULE, Vladimír (2004): Národní výbory a správní soudnictví v letech 1945–1948. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav eds.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha, Karolinum. 849–850.

¹⁷³ Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS, 39. doboz, 3848/48 sz. irat.

¹⁷⁴ A székhelyről és a bíróság elnevezésének megváltozásáról pontosabban a 166/1949. számú törvény rendelkezett.

alkotmányos törvény rendelkezései között azonban már nem találjuk a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróságról szóló szabályokat. Így ténylegesen és jogilag egyaránt 1953-tól szűnt meg a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság intézménye Csehszlovákiában. Hatáskörét szovjet minta alapján az államügyészség és a rendes bíróságok újraalkotott szervezete vette át.¹⁷⁵

---

¹⁷⁵ KĹAPKA, Vladimír (1953): *Nová organizace soudů a prokuratury*. Praha, Orbis. 22.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Monográfiák, könyvek

- ADAMOVIÁ, Karolína et al. (2005): *Dějiny českého soudnictví od počátků české státnosti do roku 1938*. Praha, LexisNexis.
- ADAMOVIÁ, Karolína – MATES, Pavel (2002): *Malá encyklopedie českých právníků*. Praha, Linde.
- ADAMOVIÁ, Karolína (2000): *Dějiny veřejného práva ve střední Evropě*. Praha, C. H. Beck.
- BENEDA, Ivo et al. (2007): *Historický vývoj právní úpravy správního řízení a dalších postupů ve veřejné správě v českých zemích (1918–2005)*. Olomouc, Právnícká fakulta UP Olomouc.
- BRAUNEDER, Wilhelm Hg. (1987): *Juristen in Österreich. 1200–1980*. Wien, Orac.
- CÍLEK, Roman (2005): *Čeští panovníci a prezidenti: Od Sámovy říše po Václava Klause*. Černošice, Agave.
- FLIEDER, Karel (1928): *Nejvyšší správní soud*. Praha, Praetor.
- Hajšman, Jan (1933): *Mafie v rozmachu. Vzpomínky na odboj doma*. Praha, Orbis.
- HÁCHA, Emil (1932): *Nejvyšší správní soud*. Brno, s. n.
- HÁCHA, Emil (1933): *Nejvyšší správní soud: normy o jeho zřízení a působnosti, komentované podle judikatury bývalého správního soudního dvora a nejvyššího správního soudu s použitím materiálů a písemnictví*. Komentář uspořádal Zdeněk Rádl. Praha, Československý Kompas.
- HÁCHA, Emil (1936): *Správní soudnictví*. Brno, Rudolf M. Rohrer.
- HÁCHA, Emil et al. (1933): *Slovník veřejného práva československého. II*. Praha, Eurolex Bohemia.
- HÁCHA, Emil et al. (2000): *Slovník veřejného práva Československého*. Praha, Eurolex Bohemia.
- HÁCHA, Emil – HOETZEL, Jiří – WEYR, František eds. (1932): *Slovník veřejného práva československého*. Svazek II, I až O. Brno, Polygrafia.
- HENDRYCH, Dušan et al. (2006): *Správní právo*. Praha, C. H. Beck.
- HENDRYCH, Dušan et al. (2012): *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha, C. H. Beck.
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan (2005): *Dějiny správy v českých zemích od počátků po současnost*. Praha, Nakladatelství Lidové Noviny.
- HOETZEL, Jiří (1924): *Československé zákony, svazek II. – soudní kontroly veřejné správy*. Praha, Všehrd.
- HOETZEL, Jiří (1937a): *Československé správní právo. Část všeobecná*. Praha, Melantrich.
- HOETZEL, Jiří (1915): *Rakouské řízení správní: Předběžný nástin*. Praha, Všehrd.
- HOETZEL, Jiří (1926): *Soudní kontroly veřejné správy: se zákonem o Nejvyšším správním soudě, jeho jednacím řádem, zákonem o volebním a patentním soudě*. Praha, Všehrd.
- HRONSKÝ, Marián – PEKŇÍK, Miroslav (2008): *Martinská deklarácia. Cesta slovenskej politiky k vzniku Česko-slovenska*. Bratislava, Veda.

- JÁNOŠÍKOVÁ, Petra – KNOLL, Vilém – RUNDOVÁ, Alena (2010): *Mezníky českých právních dějin*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- KLAPKA, Vladimír (1953): *Nová organizace soudů a prokuratury*. Praha, Orbis.
- KNOLL, Vilém – SMRŽOVÁ, Petra – ZBOŘNÍKOVÁ, Alena (2002): *Vybrané mezníky českých právních dějin*. Dobrá voda, Aleš Čeněk.
- KUKLÍK, Jan et al. (2009): *Vývoj česko-slovenského práva 1945–1989*. Praha, Linde.
- LANGÁŠEK, Tomáš (2011): *Ústavní soud Československé republiky a jeho osudy v letech 1920–1948*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- LIPSCHER, Ladislav (1960): *K vývinu politickej správy na Slovensku v rokoch 1918–1938*. Bratislava, Vydavateľstvo SAV.
- MACUR, Josef (1986): *Správní soudnictví*. Brno, Univerzita J. E. Purkyně v Brně.
- MACUR, Josef (1992): *Správní soudnictví a jeho uplatnění v současné době*. Brno, Masarykova univerzita.
- MACHÁLEK, Vít (1998): *Prezident v zajetí*. Praha, Regulus.
- MALÝ, Karel et al. (1999): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde.
- MALÝ, Karel et al. (2003): *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha, Linde.
- MALÝ, Karel (2004): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989 (sborník příspěvků)*. Praha, Karolinum.
- MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav eds. (2004): *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha, Karolinum.
- MAZANEC, Michal (1996): *Správní soudnictví*. Praha, Linde.
- MOSNÝ, Peter (1990): *České a slovenské dejiny štátu a práva po roku 1918. I. Časť: Košice, Rektorát Univerzity P. J. Šafárika*.
- MOSNÝ, Peter – HUBENÁK, Ladislav (2005): *Dejiny štátu a práva na Slovensku*. Košice, UPJŠ.
- NAVRÁTIL, Michal (1930): *Almanach československých právníků*. Praha, Michal Navrátil.
- NOVOTNÝ, Oto ed. (2002): *Pocita Doc. JUDr. Vladimíru Mikule k 65. narozeninám*. Praha, ASPI Publishing.
- ONDRUŠ, Radek (2001): *Vybraná rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních 1918–1948 a jejich využití v současné aplikační praxi*. Praha, Linde.
- PASÁK, Tomáš (1997): *JUDr. Emil Hácha (1938–1945)*. Praha, Nakladatelství Horizont.
- PASÁK, Tomáš (2007): *Emil Hácha: (1938–1945)*. Vyd. v této podobě I. Praha, Rybka.
- PEROUTKA, Ferdinand (2003): *Budování státu III–IV. (1920–1922)*. Praha, Academia.
- PÍTROVÁ, Lenka – POMAHAČ, Richard (1998): *Evropské správní soudnictví*. Praha, C. H. Beck.
- POLIŠENKÝ, Josef et al. (1971): *Minulost našeho státu v dokumentech*. Praha, Svoboda.
- PRAŽÁK, Jiří (1905): *Rakouské právo správní. Část I., Všeobecná část práva správního*. Praha, Jednota právnická.
- PRAŽÁK, Jiří (1902): *Rakouské právo ústavní. Část III., Ústava říšská*. Praha, Jednota právnická.
- PRŮCHA, Petr (1992): *Základy správního práva*. Brno, Masarykova univerzita.
- RÁDL, Zdeněk (1937): *Nejvyšší správní soud [Zákon a jednací řád]. Komentář k zákonu ze dne 16. června 1937, číslo 164 Sb. z. a n. o nejvyšším správním soudě a k jednacímu řádu*

- pro nejvyšší správní soud, publikovanému vládní vyhláškou ze dne 16. července 1937, číslo 191 Sb. z. a n. NSS. Praha, s. n.*
- RÁDL, Zdeněk (1933): *Nejvyšší správní soud*. Praha, Československý kompas.
- SHELLE, Karel et al. (1991): *Československé dějiny státu a práva (1918–1945)*. Brno, Masarykova univerzita.
- SHELLE, Karel (1994): *Dokumenty z ústavních a správních dějin první Československé republiky, II. Státní správa*. Brno, Masarykova univerzita.
- SHELLE, Karel (2005): *Vývoj veřejné správy v letech 1848–1990*. Praha, Eurolex Bohemia.
- SHELLE, Karel (2008): *Vývoj české veřejné správy*. Ostrava, KEY Publishing.
- SHELLE, Karel (1993): *Československé dějiny státu a práva v dokumentech*. IV. díl. Brno, Masarykova univerzita.
- SHELLE, Karel. et al. (2009): *Dějiny české veřejné správy*. Plzeň, Aleš Čeněk.
- SHELLEOVÁ, Ilona (1997): *Organizace soudnictví, notářství a advokacie*. Praha, Linde.
- SHELLEOVÁ, Ilona (2004): *Správní soudnictví*. Praha, Eurolex Bohemia.
- SHELLEOVÁ, Ilona – SHELLE, Karel. et al. (2004): *Soudnictví*. Praha, Eurolex Bohemia.
- SLÁDEČEK, Vladimír – TOMOSZKOVÁ, Veronika et al. (2010): *Správní soudnictví v České republice a ve vybraných státech Evropy*. Praha, Wolters Kluwer.
- URBAN, Otto (1991): *České a Slovenské dějiny do roku 1918*. Praha, Nakladatelství Svoboda.
- VOJÁČEK Ladislav – SHELLE, Karel – KNOLL, Vilém (2008): *České právní dějiny*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- VOJÁČEK, Ladislav – SHELLE, Karel – KNOLL, Vilém (2010): *České právní dějiny*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- WEYR, František (1922): *Československé právo správní. Část obecná: organizace veřejné správy a řízení správní*. Brno, Český akademický spolek Právník.
- Ústava republiky Československé (1927)*. Praha, Státní nakladatelství v Praze.

Bírósági határozatok tárai

- BOHUSLAV, Josef Václav (1925): *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Svazek VI, část II. Praha, Právnické vydavatelství v Praze.
- BOHUSLAV, Josef Václav (1925): *Sbírka nálezů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních*. Svazek VII. Praha, Právnické vydavatelství v Praze.
- NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních (1927)*.
Svazek
I., judikáty z let 1918–1923. Praha, Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa.
- NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních (1930)*.
Svazek
II., judikáty z let 1924–1928. Praha, Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa.
- NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních (1935)*.
Svazek
III., judikáty z let 1929–1933. Praha, Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa.
- NSS, Kniha judikátů nejvyššího správního soudu ve věcech administrativních (1939)*.
Svazek
IV., judikáty z let 1934–1938. Praha, Právnické vydavatelství JUDr. V. Tomsa.

Tanulmányok

- BOLEČEK, Silvio (2006): Inštitút správneho súdництва v historickom kontexte. *Politické vedy*, Vol. 9, No. 2. 55–78.
- ELIÁŠ, Karel (1995): Stále nedocenený český právník. *Právník*, Vol. 134, No. 7. 722–723.
- HÁCHA, Emil (1928): Nejvyšší správní soud – Vzpomínka na jeho zřízení a jeho dnešní stav. *Právník*, Vol. 67, No. 18–19. 587–590.
- HAMUŠÁKOVÁ BARTONÍČKOVÁ, Klára (2010): *Správní soudnictví v období první republiky*. Pocta Eduardu Vlčkoví k 70. narozeninám. Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci, 157–165.
- HOETZEL, Jiří (1937b): Zákon ze dne 16. června 1937 č. 164 o nejvyšším správním soudu, několik poznámek. *Právník*, Vol. 76, No. 6. 333–348.
- HORA, Vladimír (1918): Poznámky k zákonům ze dne 2. listopadu 1918, č. 3 až 5 Sb. z. a nař. československého státu. *Právník*, Vol. 57, No. 12. 302–355.
- LAŠTOVKA, Karel (1934): Správní soudnictví ve státech slovanských. In HÁCHA, Emil ed.: *Pocta k šedesátým narozeninám Dr. Jiřího Hoetzla*. Bratislava, Právnícká fakulta University Komenského. 7–32.
- MAZANEC, Michal (2002): Zánik bývalého Nejvyššího správního soudu ve světle dokumentů Státního ústředního archivu. In NOVOTNÝ, Oto ed.: *Pocta Doc. JUDr. Vladimíru Mikule k 65. narozeninám*. Praha, ASPI Publishing. 159–182.
- MAZANEC, Michal (2007): O správním soudnictví dvojako: Pohled právního instalatéra. In ŠIMÍČEK, Vojtěch ed.: *Role nejvyšších soudů v evropských ústavních systémech – Čas pro změnu?* Brno, Masarykova univerzita. 192–200.
- MIKULE, Vladimír (2004): Národní výbory a správní soudnictví v letech 1945–1948. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav eds.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha, Karolinum. 849–850.
- MIKULE, Vladimír (1968): Správní soudnictví v Československu. In *Acta Universitatis Carolinae: Iuridica*. Praha, Universita Karlova v Praze. 3–47.
- NOVOTNÝ, Josef (1999): Nejvyšší správní soud: (historické poohlédnutí na naše správní soudnictví, jeho přítomnost a nutnost neodkladných změn). I. část. *Správní právo*, Vol. 32, No. 2. 73–92.
- NOVOTNÝ, Josef (2003): Po padesátileté vakanci obnovuje činnost Nejvyšší správní soud. *Justiční praxe*, Vol. 51, No. 2. 81–93.
- ONDRUŠ, Radek (2002): Nejvyšší správní soud 1918–1952 a jeho odkaz pro současnost. *Justiční praxe*, Vol. 50, No. 3. 91–99.
- SHELLE, Karel – SCHELLEOVÁ, Ilona (2004): Vývoj organizace soudnictví v letech 1945–1989. In MALÝ, Karel – SOUKUP, Ladislav eds.: *Vývoj práva v Československu v letech 1945–1989*. Praha, Karolinum.
- SEDLÁČEK, Stanislav (2001): Prvorepublikové Československo a správní soudnictví. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Vol. 9, No. 1.
- SLÁDEČEK, Vladimír (1998): Nástin vývoje ústavního soudnictví na území Československa (a České republiky). *Právní rozhledy*, Vol. 6, No. 11. 544–551.
- SOUKUP, Ladislav – VALENTOVÁ, Vendulka (2007): Právníci spolutvůrci Československé republiky roku 1918. In KNOLL, Vilém ed.: *Acta historico-iuridica Pilsnensia 2006*. Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 175–191.

- STIPTA István (2011): A magyar pénzügyi közigazgatási bíróság jellege és hatásköre (Az 1883. évi XLIII. tc. tartalma és jelentősége). *Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Juridica et Politica*, 29. évf. 1. sz. 89–106.
- Reforma Nejvyššího správního soudu (1935). *Nová doba*, Vol. 41, No. 302. 4.
- Vládní návrh zákona o nejvyšším správním soudu (1938). *Nová doba*, Vol. 43, No. 22. 1.

Internetes források és CD-ROM-ok

- ČERVINKOVÁ, Sandra (2011): *Nejvyšší správní soud ve 20. století*. Bakalářská práce. Brno, Masarykova univerzita. Elérhető: https://is.muni.cz/th/sc4mj/Bakalarska_prace_2011.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.)
- Digitální knihovna NS RČS 1925–1935
- Digitální knihovna PS N.S.R.Č. 1937
- Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1937 – digitální knihovna
- Poslanecká sněmovna N.S.R.Č. 1936
- KÜPPER, Herbert (2014): *Magyarország átalakuló közigazgatási bírászkodása*. MTA Law Working Papers 2014/59. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia/Hungarian Academy of Sciences Budapest. (elektronikus kiadvány) Elérhető: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>. (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.)
- MAZANEC, Michal (2013): *Nejvyšší správní soud: historie*. Elérhető: www.nssoud.cz/Historie/art/4?menu=174 (A letöltés dátuma: 2017. 11. 18.)
- ROVNÝ, Daniel (2006): Náš svátek – 28. říjen. *Britské listy*, 2006. 10. 26. Elérhető: <https://legacy.blisty.cz/art/30933.html> (A letöltés dátuma: 2017. 11. 30.)
- SALÁK, Pavel – TAUCHEN, Jaromír (2009): *Říšská sbírka zákonů 1848–1918. Dokumenty*. DVD. Brno, Masarykova univerzita.
- www.nssoud.cz
- www.sudcovia.sk/sk/component/content/article?id=676

Levéltári anyag

Národní archiv Praha – Chodovec, Fond NSS Praha

A Dialóg Campus Kiadó
a Nemzeti Közszolgálati Egyetem könyvkiadója.

Nordex Nonprofit Kft. – Dialóg Campus Kiadó

www.dialogcampus.hu

www.uni-nke.hu

1083 Budapest, Ludovika tér 2.

Telefon: (30) 426 6116

E-mail: kiado@uni-nke.hu

A kiadásért felel: Petró Ildikó ügyvezető

Felelős szerkesztő: Karácsony Fanni

Olvasószerkesztő: Mohay Zsuzsanna

Korrektor: György László

Tördelőszerkesztő: Stubnya Tibor

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.

Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-615-6020-14-7 (nyomtatott)

ISBN 978-615-6020-15-4 (PDF)

ISBN 978-615-6020-16-1 (EPUB)

Az 1918–1939 közötti Csehszlovákia Legfelsőbb Közigazgatási Bírósága olyan fórum volt, amelynek bírái a 20. század elején a közigazgatási joggal foglalkozó legkiválóbb személyiségek közé tartoztak. A csehszlovák jogszabály szervezeti szempontból követte az osztrák mintát, azonban a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság eljárása az első napoktól fogva teljesen ellenkező irányt vett.

A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság leleteiben összefoglalt judikatúra rendkívül magas szakmai színvonalat mutatott. Napjainkban is, csaknem száz év múltán, főleg Csehország közigazgatási bíróságai gyakran említik meg határozataikban ezeket az első döntéseket. A híres Bohuslavi Döntvénytár terjedelmére tekintettel (több tízezer leletet foglal magában) teljesen egyedi jogforrásnak tekinthető.

A csehszlovák Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság szervezetével, eljárási szabályaival hazánkban napjainkig csak kevés jogtörténész foglalkozott. Kismonográfia-ánk ezt az űrt kívánja – legalább részben – betölteni.

A kiadvány
a KÖFOP-2.1.2-
VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást
megalapozó közszolgálat-
fejlesztés” című projekt
keretében került kiadásra.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE